МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРУ ЛЬЮЇСА КЕРРОЛА "ALICE IN WONDERLAND" УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0354-ап-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Переклад (англійський)
Шульга Дар'я Геннадіївна

Керівник: доктор філософії з філології,
доц. Сєдакова М. В.
Рецензент: к.ф.н., доц. Погонець В. В.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Освітньо-професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
_____
«___» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
Шульгі Дар'ї Геннадіївні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «Лінгвальні особливості перекладу твору Льюїса Керрола "Alice in Wonderland" українською мовою» Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) М. В. Сєдакова к.філол.н., доц. затверджені наказом ЗНУ від «13» березня 2025 року № 398-с.
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) 01.12.2025 р.
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту)
Переклад книги; переклад специфічних одиниць; лінгвальні особливості перекладу твору Льюїса Керрола "Alice's Adventures in Wonderland" українською мовою.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які необхідно розробити) 1) визначити лінгвальні особливості твору Льюїса Керрола "Alice's Adventures in Wonderland" 2) здійснити огляд теоретичних джерел; 3) дослідити переклад твору Льюїса Керрола "Alice's Adventures in Wonderland" як окремий вид перекладу; 4) визначити труднощі та проблеми при перекладі; 5) порівняти існуючі переклади українською мовою; 6) вивчити теоретичну літературу про особливості художнього перекладу 7) розібрати та вивчити приклади перекладацьких стратегій та трансформацій, їх значення та доцільність у тому чи іншому випадку;

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи магістра (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	Завдання Прийняв
Вступ	Сєдакова М. В., доктор філософії з філології, доцент	09.06.2025	09.06.2025
Розділ 1	Сєдакова М. В., доктор філософії з філології, доцент	04.09.2025	04.09.2025
Розділ 2	Сєдакова М. В., доктор філософії з філології, доцент	03.10.2025	03.10.2025
Висновки	Сєдакова М. В., доктор філософії з філології, доцент	31.10.2025	31.10.2025

6. Дата видачі завдання 02.06.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	лютий – квітень 2025	Виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2025	Виконано
3.	Написання вступу	червень 2025	Виконано
4.	Написання теоретичного розділу	вересень 2025	Виконано
5.	Написання практичного розділу	жовтень 2025	Виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2025	Виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2025	Виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад–грудень 2025	Виконано
9.	Захист	грудень 2025	Виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____ Д. Г. Шульга
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ М. В. Сєдакова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер ___ Г.О. Хацер

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 80 стор., 51 джерела.

Об’єкт дослідження: оригінал та українські переклади твору Льюїса Керрола *Alice’s Adventures in Wonderland"*.

Мета роботи: визначення лінгвальних особливостей перекладу твору Льюїса Керрола *"Alice’s Adventures in Wonderland"* українською мовою, виявлення труднощів, пов’язаних із передаванням мовної гри та неологізмів, аналіз перекладацьких стратегій і трансформацій, а також порівняння існуючих українських перекладів з метою окреслення їхніх спільних і відмінних рис.

Теоретико-методологічні засади дослідження ґрунтуються на сучасних лінгвістичних і перекладознавчих концепціях, що визначають підходи до аналізу художнього тексту та особливостей його перекладу. У роботі спираємося на праці вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі стилістики, лінгвістики тексту, теорії перекладу, зокрема на дослідження Кочан І., Коломієць І., Латей Г., Ньюмарка П., Ойтінен Р., Пономаріва О., Селіванової О. Методологічну основу становлять принципи комплексного лінгвістичного аналізу, зіставної лінгвістики, функціонального підходу до художнього перекладу та інтерпретаційної моделі передачі мовної гри. На їхній основі здійснено аналіз стилістичних, семантичних і словотвірних особливостей оригінального тексту Льюїса Керрола та способів їхнього відтворення в українських перекладах.

Отримані результати: у ході дослідження виявлено, що мовна гра, авторські неологізми, каламбури та елементи абсурду становлять основу художньої манери Льюїса Керрола й визначають специфіку перекладацьких труднощів. Проаналізовано українські переклади твору *"Alice’s Adventures in Wonderland"* та встановлено, що перекладачі застосовують різні стратегії – від еквівалентності та компенсації до трансформацій і транскреації. У роботі

визначено найбільш ефективні прийоми відтворення мовної гри, зокрема творчу адаптацію, контекстуальне моделювання, функціональну заміну та створення нових українських неологізмів. Дослідження дозволило окреслити закономірності адаптації комічного та нонсенсового компонентів тексту до українського культурного простору, а також показало, як різні стратегії впливають на збереження естетичного й стилістичного ефекту оригіналу.

Ключові слова: *художній переклад, мовна гра, неологізми, каламбури, нонсенс, перекладацькі стратегії.*

ЗМІСТ

ВСТУП **3**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ ЛІНГВАЛЬНИХ **7**

ОСОБЛИВОСТЕЙ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ **7**

1.1. Лінгвальні особливості перекладу художнього твору 7

1.2. Специфіка перекладу художніх творів 14

1.3. Труднощі перекладу літератури для дітей 20

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТВОРУ «ALICE IN WONDERLAND» ЛЬЮЇСА КЕРРОЛА **27**

2.1. Особливості творчості Льюїса Керрола 27

2.2. Специфіка перекладу лексичних засобів. 47

2.3 Специфіка перекладу стилістичних засобів 55

2.4. Специфіка перекладу комунікативних засобів 64

ВИСНОВКИ **79**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **82**

ВСТУП

Переклад посідає важливе місце у сучасному світі, об’єднуючи культури та забезпечуючи ефективну міжнародну комунікацію. У літературній сфері він відіграє особливо значущу роль, адже сприяє збереженню й поширенню культурних надбань, роблячи художні твори доступними читачам різних країн. Саме завдяки перекладу видатні твори світової літератури отримують нове життя в національних культурах.

Художній переклад відрізняється від інших типів перекладу тим, що вимагає відтворення не лише фактичного змісту, а й стилю, емоційного забарвлення, культурних реалій та авторської індивідуальності. Він є складним і водночас творчим процесом, що потребує від перекладача високого рівня мовної й культурологічної компетентності, креативності та інтерпретаційної гнучкості.

Дослідженню перекладу художніх творів присвячені наукові розвідки як українських О. Волченко, І. Кочан, І. Коломієць, В. Нікішиної, О. Пономаріва, О. Селіванової, так і зарубіжних вчених Д. Крістала, Г. Латей, П. Ньюмарка, Р. Ойтінен, Дж. Сусіни.

Особливої уваги заслуговує переклад творів дитячої літератури, які часто містять мовну гру, каламбури, авторські неологізми, римовані фрагменти та елементи абсурду. Одним із найяскравіших прикладів такого твору є роман Льюїса Керрола *"Alice’s Adventures in Wonderland"*. У цьому тексті автор майстерно поєднує мовні експерименти, ігри слів і семантичні парадокси, які формують унікальну атмосферу твору й водночас створюють значні труднощі для перекладу.

Актуальність роботи зумовлена тим, що у сучасному перекладознавстві зростає інтерес до проблематики відтворення мовної гри, комічного та стилістичних особливостей художніх текстів, зокрема дитячої літератури.

Переклад таких творів потребує від перекладача не лише лінгвістичної підготовки, а й здатності до культурної адаптації й творчих рішень. Аналіз способів передання ключових елементів тексту Л. Керрола в українських перекладах дозволяє простежити сучасні тенденції адаптації англомовного художнього дискурсу до українського культурного простору.

Метою дослідження є визначення лінгвальних особливостей перекладу твору Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* та їхнє відтворення українською мовою.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань:

- визначити лінгвальні особливості оригінального тексту Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"*;
- дослідити специфіку мовної гри, неологізмів, каламбурів та стилістичних прийомів у творі;
- проаналізувати особливості українських перекладів твору та зіставити їх із текстом оригіналу;
- визначити труднощі та проблемні аспекти перекладу елементів мовної гри й абсурду.
- встановити перекладацькі стратегії та трансформації, застосовані для відтворення авторського стилю;
- окреслити теоретичні засади художнього перекладу та підходи до відтворення мовної гри.

Об'єктом дослідження оригінал та українські переклади твору Льюїса Керрола *Alice's Adventures in Wonderland"*.

Предметом дослідження виступають лінгвальні особливості оригінального тексту *"Alice's Adventures in Wonderland"* та способи їхнього відтворення українською мовою з урахуванням мовної гри, стилістичних засобів і комічного ефекту.

Матеріалом дослідження є оригінальний текст Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* та його українські переклади.

Методи дослідження ґрунтуються на застосуванні комплексу лінгвістичних методів, що дозволяють всебічно проаналізувати лінгвальні особливості оригінального твору Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* та способи їх відтворення в українських перекладах. Метод аналізу та синтезу використано для визначення основних лексико-стилістичних характеристик тексту та узагальнення результатів порівняння оригіналу й перекладів. Порівняльно-зіставний метод дозволяє ідентифікувати перекладацькі стратегії та трансформації, застосовані для передачі авторського стилю. Дескриптивний метод забезпечив опис мовних засобів, що формують комічний ефект та елементи нісенітниці. Кількісний метод дав можливість визначити частотність окремих стилістичних і словотвірних явищ. Контекстуальний аналіз сприяв глибшому розкриттю значення мовних одиниць у конкретних ситуаціях та поясненню вибору перекладацьких рішень.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі лінгвальних особливостей твору Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* та у виявленні особливостей їхнього відтворення в українських перекладах з позиції сучасних перекладознавчих підходів. На матеріалі кількох українських перекладів у роботі систематизовано способи передачі мовної гри, авторських неологізмів, каламбурів та елементів абсурду, а також визначено найефективніші перекладацькі стратегії та трансформації для збереження стилю Л. Керрола. Наукова новизна також полягає у встановленні закономірностей адаптації англомовного художнього тексту до українського культурного та мовного контексту.

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування її результатів у викладанні курсів лексикології, стилістики, теорії та практики перекладу, у розробці навчально-методичних матеріалів для студентів філологічних спеціальностей, а також у практичній діяльності перекладачів, що працюють з текстами, насиченими мовною грою, неологізмами та елементами абсурду. Матеріали дослідження можуть бути корисними для

подальших наукових розвідок у галузі перекладознавства та лінгвістики художнього тексту.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі окреслено теоретичні засади дослідження, описано актуальність роботи, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання та методи даного дослідження.

У першому розділі розглянуто лінгвальні особливості художнього тексту та специфіку стилю Льюїса Керрола, що становлять теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу.

У другому розділі проаналізовано способи відтворення мовної гри, неологізмів, каламбурів і стилістичних засобів в українських перекладах твору *Alice’s Adventures in Wonderland*, а також окреслено основні перекладацькі стратегії та трансформації.

Висновки представляють узагальнені результати дослідження та окреслюють основні напрями його практичного застосування.

Загальна кількість сторінок 80 , кількість використаних джерел 51.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ ЛІНГВАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

1.1. Лінгвальні особливості перекладу художнього твору

Проблематика лінгвальних особливостей перекладу художнього тексту належить до кола найважливіших питань сучасного перекладознавства. Це зумовлено тим, що художній твір є не лише носієм змісту, а й складною естетичною системою, у якій кожен мовний елемент виконує певну стилістичну, семантичну та комунікативну функцію. Перекладач має передати не тільки фактичну інформацію, а й індивідуально-авторський стиль, емоційне забарвлення, культурні конотації, гру слів та приховані смисли.

Лінгвальні особливості перекладу художнього твору слід розглядати у межах лінгвістики тексту галузі мовознавства, що вивчає структурно-граматичні, семантико-змістові та комунікативно-прагматичні характеристики тексту [Селіванова 2008, с. 482]. Такі лінгвальні особливості охоплюють систему мовних засобів, що забезпечують цілісність і зв’язність твору, його інформативність, стилістичну виразність та ефективність сприйняття.

Вивченню питання лінгвальних особливостей перекладу художнього твору було приділено увагу багатьох дослідників, а саме: І. М. Кочан розглядає текст як багаторівневу систему, наголошуючи на ролі мовних категорій у створенні художнього образу та аналізуючи функціонування лексичних і синтаксичних засобів у структурі художнього тексту [Кочан 2008]; О. Селіванова аналізує лінгвальні аспекти тексту, приділяючи увагу взаємодії семантичних, прагматичних і когнітивних чинників мовлення, а також зв’язку

між структурною організацією тексту та його комунікативно-естетичною функцією. Дослідниця акцентує увагу на семантиці тексту, поняттях когезії та когерентності, що є ключовими для розуміння цілісності художнього дискурсу [Селіванова 2008]; І. Коломієць підкреслює значення мовних засобів у формуванні стилю та авторського задуму, систематизує стилістичні явища й показує їхню роль у художніх творах [Коломієць 2019]; О. Пономарів детально досліджує структуру та функції стилістичних засобів української мови, зокрема їхню роль у створенні експресивності, формуванні індивідуального стилю автора та відтворенні емоційно-естетичного змісту тексту. Мовознавець наголошує на важливості стилістичних і комунікативних особливостей у художньому дискурсі [Пономарів 2000]; О. Волченко та В. Нікішина аналізують граматичні трансформації, що виникають у процесі англо-українського художнього перекладу, підкреслюючи їхню роль у забезпеченні адекватності змісту та стилю оригіналу [Волченко, Нікішина 2015]; І. Степанова розглядає комунікативний аспект перекладу в межах теорії скопосу, акцентуючи на проблемі досягнення функціональної еквівалентності між текстом оригіналу та перекладом [Степанова 2020].

Вивчення лінгвальних особливостей перекладу важливе ще й тому, що художній текст здебільшого побудований на багатошаровій структурі: у ньому поєднуються літературна норма й відхилення від неї, традиційні жанрові прийоми та індивідуальні експерименти автора [Кочан 2008; с. 25]. І саме перекладач мусить знайти адекватні засоби відтворення цієї багатоплановості іншою мовою.

Особливої уваги ця тема набуває у випадках, коли в оригінальному тексті широко використовуються мовна гра, каламбури, неологізми чи алогізми. Такі елементи є не лише формальними, а й концептуальними, оскільки вони створюють комічний ефект, підкреслюють іронію, абсурдність ситуації чи формують унікальний художній світ. Втрата цих елементів у перекладі призводить до спрощення тексту й нівелювання його художньої цінності.

У художньому творі лінгвальні особливості проявляються насамперед у доборі лексики, використанні тропів і стилістичних фігур, у способах побудови синтаксичних конструкцій, а також у взаємодії мовних рівнів – фонетичного, морфологічного, лексичного та текстового. Саме вони забезпечують естетичний ефект, створюють атмосферу, допомагають розкрити характери персонажів та передати індивідуальний стиль автора. Наприклад, повтори можуть підсилювати експресію, незвичні словотворчі форми – формувати комічний або казковий ефект, а мовна гра – інтригувати читача та активізувати його уяву [Коломієць 2019, с. 11].

Особливо яскраво простежується поєднання мовної гри, гумору, логічних парадоксів і стилістичної багатоплановості у творчості Льюїса Керрола, зокрема у творі *"Alice's Adventures in Wonderland"*. Тут мовна гра стає провідним засобом художньої виразності: автор активно вдається до каламбурів, неологізмів, парадоксальних висловів, стилістичних експериментів і зміни логіки мовлення, що створюють атмосферу нонсенсу та абсурду. У результаті текст набуває подвійного виміру: з одного боку – казкового та фантастичного, з іншого – інтелектуально-ігрового. Для перекладача це створює особливі труднощі, адже потрібно не лише передати зміст, а й зберегти комічний ефект та мовну гру, які є невід'ємною частиною стилю Л. Керрола.

На сьогоднішній день вчені розрізняють такі лінгвальні особливості художнього твору: лексичні, граматичні, стилістичні, семантичні та комунікативні [Кочан 2008, с. 25].

Лексичні особливості включають в себе: вживання архаїзмів, неологізмів, діалектизмів; використання синонімів, антонімів, омонімів; лексику з певним стилістичним забарвленням (емоційна, розмовна, офіційна тощо); авторські слова (індивідуально-авторська лексика) Наприклад, у творах Л. Керрола – ігри слів, неологізми, лексичні викривлення [Коломієць 2019, с. 67].

Лексичні особливості у художньому тексті відіграють важливу роль, адже саме добір слів формує атмосферу, створює індивідуальний стиль автора та

впливає на сприйняття твору читачем. Завдяки використанню емоційно забарвленої лексики, неологізмів чи образних назв текст набуває естетичної виразності. Каламбури, словотворчі ігри та омонімія можуть надавати комічного або іронічного відтінку, тоді як незвичні слова чи спеціально створені мовні одиниці допомагають створити відчуття фантастики та казковості. Багатозначність і метафоричність поглиблюють зміст, відкриваючи можливість для різних інтерпретацій, а використання просторіччя чи діалектизмів у мовленні персонажів підкреслює їхні риси та соціальне походження [Кочан 2008, с. 25].

У творі Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* лексичні особливості виконують подвійну функцію: вони занурюють читача у казкову атмосферу та водночас створюють інтелектуально-ігровий простір. Наприклад, вигадане слово *«uglification»* (*«вноження»*) не лише розважає, а й демонструє мовну винахідливість персонажів. Вислів *«curiouser and curiouser»* (*«все більш дивніше і більш дивніше»*) свідомо порушує мовну норму, підкреслюючи абсурдність ситуації. Завдяки таким прийомам лексика стає засобом мовної гри, що формує унікальний стиль твору й робить його особливо впізнаваним [Carroll 1998, с. 15, с. 144].

Граматичні особливості – це специфіка граматичної будови речень та форм слів, яка може включати використання певних часів, способів, форм дієслів. Крім того, до граматичних особливостей належить використання активного чи пасивного стану, побудова складних синтаксичних конструкцій (наприклад, інверсія), повтори, елліпсис, анафора, парцеляція [Мацько 2003, с. 40].

Граматичні особливості у художньому тексті виконують не менш важливу функцію, ніж лексичні. Вони визначають ритм оповіді, динаміку розвитку подій, підкреслюють емоційність мовлення персонажів і навіть формують комічний чи парадоксальний ефект. Автор, варіюючи синтаксичні конструкції, може створювати як плавність і гармонійність, так і відчуття уривчастості чи хаотичності. Інверсії, незвичне використання часів або

порушення синтаксичних правил часто привертають увагу читача та підсилюють художній ефект [Єфімов 2004, с. 73].

У творі Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* граматичні особливості є частиною загальної мовної гри. Автор часто вдається до порушення граматичних норм, аби створити комічність чи підкреслити абсурдність ситуації. Наприклад, вислів Аліси *«curiouser and curiouser»* (*«все більш дивніше і більш дивніше»*) не відповідає граматичним правилам англійської мови, однак саме це порушення робить репліку яскравою й підкреслює дивовижність світу, у який вона потрапила. Такі граматичні експерименти дозволяють автору гратися зі сприйняттям читача, демонструвати непередбачуваність логіки та водночас створювати особливу стилістичну виразність тексту.

Стилістичні особливості – це засоби вираження авторського стилю або стилю тексту, до яких належать тропи (метафори, порівняння, епітети, алегорії) фігури мови (градація, антитеза, риторичне питання) вибір стилістичного регістру (офіційно-діловий, художній, розмовний). У творах Л. Керрола спостерігається активне використання парадоксу, абсурду, стилізація під дитяче мовлення [Коломієць 2019, с. 20].

Стилістичні особливості у художньому творі забезпечують індивідуальність авторського стилю та багатство виражальних засобів. Вони формують емоційне забарвлення тексту, створюють атмосферу і впливають на те, як читач інтерпретує художній світ. Використання метафор, епітетів, гіпербол, іронії чи гротеску допомагає авторові передати настрій, посилити комічний або драматичний ефект. Завдяки стилістичним прийомам текст стає багатошаровим: він може одночасно викликати емоції, розважати, змушувати замислитися і навіть піддавати сумніву усталені уявлення [Пономарів 2000, с. 15].

У творі Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* стилістичні особливості відіграють ключову роль. Автор використовує іронію та парадокс як спосіб створення абсурдних ситуацій, що спонукають читача не лише

сміятися, а й міркувати над подвійністю світу. Наприклад, діалоги Аліси з Божевільним Капелюшником або Чеширським Котом побудовані так, що звичайні вислови набувають нового звучання завдяки несподіваним смисловим зсувам. Важливим прийомом є також мовна гра, коли звичайні слова чи фрази стилістично трансформуються й починають звучати химерно, створюючи атмосферу казки та інтелектуальної гри. Саме завдяки цим особливостям твір Л. Керрола зберігає свою неповторність і впливає на читача не лише змістом, а й формою подання.

Семантичні особливості у художньому тексті визначають багатозначність, глибину та багаторівневість смислу твору. Вони дозволяють авторові створювати подвійні або навіть множинні значення слів і висловів, формувати алюзії, метафори, символи та гратися зі сприйняттям читача. Завдяки цьому текст стає більш насиченим, читач змушений активно мислити, співвідносити слова з контекстом і робити власні інтерпретації. Семантичні особливості також допомагають передавати тонкі нюанси настрою, характери персонажів і внутрішню логіку світу твору [Безпечний 2009, с. 79].

У творі Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* семантичні особливості проявляються особливо яскраво. Багато слів і висловів мають подвійні смисли або навіть кілька смислів одночасно. Наприклад, гра слів у каламбурі *«tale» – «tail»* створює одночасно комічний і смисловий ефект, а вислови на кшталт *«curiouser and curiouser»* викликають відчуття абсурду та порушення логіки, що підкреслює фантастичність світу. Такі семантичні нюанси роблять текст більш динамічним, цікавим і багатошаровим, активізують уяву читача і формують унікальний стиль Л. Керрола.

Комунікативні особливості – це риси, що визначають як текст "працює" в комунікації – як він передає зміст, впливає на читача. Вони включають намір мовця (інформувати, розважити, здивувати); типи мовлення (розповідь, опис, діалог, монолог); взаємодію між персонажами (тон, ввічливість, гумор); контакт із читачем (риторичні запитання, звертання) Наприклад, пряме

звертання до читача в дитячій літературі або діалоги, що створюють комічний ефект [ЕСУ].

Комунікативні особливості у художньому тексті визначають специфіку спілкування між персонажами, а також взаємодію автора з читачем. Вони проявляються у виборі стилю мовлення, побудові діалогів, використанні звертань, реплік та мовних стратегій, які підкреслюють характер персонажів і встановлюють певний тон сприйняття тексту. Завдяки комунікативним особливостям текст стає живим, інтерактивним, а читач відчуває себе учасником подій, що відбуваються у творі [Єжижанська 2012, с. 29].

У творі Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* комунікативні особливості відіграють важливу роль у формуванні абсурдної та казкової атмосфери. Діалоги між Алісою та персонажами, як-от Чеширський Кіт чи Божевільний Капелюшник, побудовані таким чином, що звичайні мовні норми порушуються, виникають парадокси та мовні ігри. Це створює ефект несподіванки, гумору та інтригує читача, змушуючи його активно сприймати текст і створювати сенс разом з героями. Комунікативні особливості допомагають підкреслити індивідуальність персонажів, їхню логіку мислення та особливості спілкування, а також роблять твір більш динамічним і емоційно насиченим.

Отже, лексичні, граматичні, стилістичні, семантичні та комунікативні особливості у художньому тексті взаємопов'язані й разом створюють унікальний стиль твору. Лексичні засоби формують атмосферу, передають емоції та забезпечують мовну гру, що особливо помітно у використанні неологізмів та каламбурів у творі, що досліджується, *"Alice's Adventures in Wonderland"*. Граматичні особливості визначають ритм і динаміку тексту, дозволяють порушувати звичні норми для досягнення комічного або абсурдного ефекту. Стилістичні засоби, такі як метафори, іронія та парадокс, підкреслюють художню виразність і формують емоційне забарвлення твору. Семантичні особливості забезпечують багатошаровість значень, подвійні смисли та алюзії, що активізує уяву читача і робить текст більш насиченим.

Комунікативні ж особливості визначають специфіку взаємодії персонажів і автора з читачем, створюючи живі діалоги, мовні ігри та ефект інтерактивності. Усі ці лінгвальні елементи у творі Л. Керрола, як і в багатьох інших творах, співпрацюють разом, формуючи казкову, абсурдну і водночас інтелектуально-ігрову атмосферу, яка робить *"Alice's Adventures in Wonderland"* неповторним і впізнаваним художнім твором.

1.2. Специфіка перекладу художніх творів

Переклад художніх творів є однією з найскладніших і водночас найважливіших сфер перекладознавства. На відміну від наукових чи технічних текстів, в яких основним критерієм виступає точність передавання інформації, у художньому перекладі на перший план виходить збереження естетичного впливу, стилістичної своєрідності та емоційної насиченості оригіналу. Саме тому дослідження специфіки перекладу художніх текстів має принципове значення для розвитку сучасної теорії та практики перекладу [Newmark 1988, с. 77].

Питанню перекладу художніх творів було приділено увагу багатьох українських дослідників, які по-різному підходили до вивчення специфіки перекладу художніх творів. Так, І. М. Кочан досліджує структуру художнього тексту, його лексичні та синтаксичні особливості, що мають бути враховані під час перекладу. О. О. Селіванова аналізує семантичну організацію тексту, поняття когезії та когерентності, наголошуючи на їх ключовій ролі у відтворенні цілісності оригіналу в перекладі. І. І. Коломієць систематизує стилістичні явища та окреслює їх функціонування у художньому мовленні, що безпосередньо впливає на перекладацькі стратегії.

Важливим є внесок у дослідження цього питання О. Д. Пономаріва, в роботі якого наголошується на збереженні стилістичних і комунікативних особливостей художнього дискурсу у процесі перекладу. О. Волченко та В. Нікішиної, у якому простежується механізм граматичних змін при відтворенні іншомовного тексту українською [Волченко, Нікішина 2015].

Важливість перекладу художніх творів зумовлена тим, що художній твір завжди відображає індивідуальний авторський стиль, а також культурно-історичний контекст, у якому він створений. Завдання перекладача полягає не лише в адекватному переданні змісту, а й у відтворенні художніх засобів, символіки, мовної гри, алюзій та підтексту. Збереження цих елементів у перекладі забезпечує цілісне сприйняття твору іншомовним читачем, дозволяючи йому зануритися в атмосферу оригіналу та відчути задум автора.

Особливої уваги заслуговує питання перекладу культурно маркованих елементів, які несуть у собі національну ідентичність тексту. У цьому випадку перекладачеві доводиться балансувати між стратегіями буквального відтворення та адаптації з метою досягнення зрозумілості для іншомовного читача. Такі рішення безпосередньо впливають на те, як твір буде сприйматися у новому культурному середовищі [Гончаренко, Гнатенко 2019, с. 35].

Переклад художніх текстів, що містять мовну гру, є одним із найскладніших аспектів перекладацької діяльності, особливо коли йдеться про літературу, орієнтовану на дітей. Мовна гра – це явище, що поєднує лексичну, граматичну, фонетичну, стилістичну та іноді навіть графічну оригінальність, яка має не лише естетичну функцію, а й виконує роль носія гумору, гри, іронії або абсурду. У творах, які написані англійською мовою, мовна гра часто ґрунтується на омонімії, паронімії, фонетичних подібностях, морфологічних спотвореннях, а також на культурних реаліях та ідіоматичних виразах, що створює численні труднощі для перекладача [Guy Cook 1999, с. 11].

У творах Льюїса Керрола, особливо в *"Alice's Adventures in Wonderland"*, мовна гра є ключовим інструментом створення нонсенсової атмосфери. Наприклад:

*“We’re all **mad** here. I’m **mad**. You’re **mad**.”* [Carroll 1998, с. 90]

*«Ми всі тут **божевільні**. Я **божевільний**, та й ти теж **божевільна**.»* [Бушина]

У цьому фрагменті гра базується на багатозначності слова *mad* (божевільний / розлючений), а також на повторюваності і ритмічній інтонації. Український переклад потребує обрання одного значення або компенсації через інші мовні засоби.

“Let me see: four times five is twelve, and four times six is thirteen, and four times seven is — oh dear! ” [Carroll 1998, с. 19]

«Так: чотири по п’ять — дванадцять, чотири по шість — тринадцять, чотири по сім... ой, лишенько, так я й до двадцяти не дійду!» [Панченко]

У цьому прикладі Л. Керролл грається з абсурдом у математиці, створюючи комічний ефект через свідоме порушення логічної послідовності числових операцій. Передати цей жарт дослівно важко, адже буквальне відтворення некоректних обчислень може не викликати такого ж гумористичного враження в читача українською. Тому перекладач має або адаптувати «невірні приклади» до ментального простору дитячого читача, або компенсувати втрату смислового ефекту іншими засобами мовної гри.

Саме тому в зазначеному прикладі перекладач використав прийом компенсації у поєднанні з адаптацією комізму, зберігаючи граматичну структуру висловлювання, але підсилюючи нісенітницю додатковою реплікою *«так я й до двадцяти не дійду!»*. У такий спосіб жарт не лише відтворено, а й локалізовано для українського читача: замість простої демонстрації неправильної арифметики створюється додатковий комічний образ безпорадності Аліси, що не може впоратися навіть із простими прикладами.

Зауважимо, що у результаті мовної гри часто виникають неологізми. Вони становлять одну з найцікавіших і водночас найскладніших проблем у перекладі, оскільки вони відображають мовну творчість автора та культурну динаміку епохи.

“Twas brillig, and the slithy toves...” [Carroll, Jabberwocky]

«Був сма́жень, і шви́мкі яскú» [Лукаш]

Авторські неологізми типу *brillig, slithy* тощо вимагають креативного підходу: збереження звучання, ритму та вигаданості без втрати стилістичного ефекту. Перекладач використав прийом трансформаційно-стилістичної транскреації, тобто не відтворення неологізмів буквально, а творення нових слів на основі фонетичної та ритмічної аналогії з оригіналом. Лексеми *сма́жень, шви́мкі, яскú* не є калькою англійських новотворів, проте відтворюють їхню незвичність, милозвучність та ритміку.

У процесі перекладу мовної гри перекладач стикається з низкою складних завдань: зберегти зміст, передати комічний або естетичний ефект, адаптувати текст до мовної системи та культурного контексту мови перекладу. Оскільки пряма передача таких елементів не завжди можлива через структурні, лексичні та стилістичні відмінності між мовами, перекладач змушений використовувати різноманітні перекладацькі стратегії, спрямовані на збереження функції мовної гри, а не лише її форми [Богуславська 2017, с. 51].

Вибір стратегії залежить від типу мовної гри, її рольової функції у творі, жанрової специфіки та психолінгвістичних особливостей цільової аудиторії, особливо коли йдеться про переклад для дітей. У цьому підрозділі розглянемо ключові стратегії, які найчастіше використовуються у перекладацькій практиці: еквівалентність, компенсація, калькування та трансформація, з прикладами їхнього застосування в контексті художніх творів.

Еквівалентність. Ця стратегія застосовується, коли в мові перекладу є відповідник, який зберігає функцію оригіналу [Гурко 2021, с. 197]. Наприклад, англійське *pun* можна передати українським *каламбуром*, якщо знайти вдалу гру слів на основі омонімії чи паронімії.

“You see the earth takes twenty-four hours to turn round on its ***axis****.”*

“Talking of ***axes****,” said the Duchess…* [Carroll 1998, с. 84]

В англійській *«axis»* перегукується зі словом *«axes»* (сокири) – каламбур на основі омонімії. Перекладач може застосувати інший каламбур, щоб зберегти жарт.

Компенсація. Ця стратегія застосовується, щоб передати художній ефект там, де буквальний переклад неможливий. Вона дозволяє зберегти загальну тональність, гумор чи настрій [Комісарук, Хаврель, Харченко 2021, с. 357].

Наприклад, англійське словосполучення *«slithy toves»* [Carroll, Jabberwocky] (поєднання слів *slimy* + *lithe*, що створює неологізм і гру слів) перекладається українською як *«шви́мкі яскри́»* або подібним вигаданим словом, що зберігає комічний та абсурдний ефект оригіналу. Таким чином, перекладач компенсує неможливість дослівного відтворення мовної гри, зберігаючи гумор і художню виразність тексту.

Калькування. Це буквальний переклад мовної одиниці, який іноді зберігає форму, але втрачає зміст або функцію в культурі перекладу. У випадку з мовною грою калька зазвичай є найменш прийнятною, якщо не має додаткового культурного контексту [Комісарук, Хаврель, Харченко 2021, с. 357].

“... but a grin without a cat!” [Carroll 1998, с. 94]

Калька *«усмішка без кота»* – збереження структури, однак ефект дивності може бути знижено без додаткового контексту.

Трансформація. Передбачає структурну або смислову перебудову вислову з метою збереження функції мовної гри. Часто використовується при перекладі рими, віршованих фрагментів, ідіом чи алогізмів.

При перекладі *"Jabberwocky"* більшість перекладачів змінюють лексичний склад, створюючи власні неологізми зі схожим ритмом та інтонацією, як-от *“Бурмоко́вт”* у перекладі 2008 року Тетяни Тарабукіної або «*Курзу-Верзу*» переклад 1975 року Миколи Лукаша [Комісарук, Хаврель, Харченко 2021, с. 357].

Переклад художніх творів поєднує у собі не лише передачу змісту, а й відтворення стилістичної специфіки, естетичного впливу та культурних маркерів оригіналу. На відміну від інших типів перекладу, де основним критерієм є точність, художній переклад вимагає від перекладача особливої творчої гнучкості, інтерпретаційної чутливості та здатності до креативних

рішень. Аналіз прикладів із творів Льюїса Керрола підтверджує, що головною проблемою є передача мовної гри, неологізмів, алюзій та абсурдних конструкцій, які формують унікальну художню атмосферу.

Наведені приклади застосування перекладацьких стратегій – еквівалентності, компенсації, калькування та трансформації – свідчить про їхню ключову роль у відтворенні лінгвальних особливостей художніх текстів. Стратегія еквівалентності дає змогу зберегти функціональність оригіналу, забезпечуючи адекватність передачі мовної гри та гумористичних елементів. Компенсація дозволяє уникнути втрат у тих випадках, коли буквальний переклад є неможливим, і водночас підтримує тональність та емоційність твору. Калькування, хоча й зберігає структурну форму, у художньому дискурсі часто призводить до зниження експресивності, однак може бути ефективним для створення ефекту незвичності чи відчуження. Трансформація ж постає найбільш творчою стратегією, адже передбачає перебудову змісту та форми задля відтворення стилістичних і ритмічних характеристик оригіналу.

На матеріалі твору Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* простежується, що саме поєднання цих стратегій дає можливість перекладачеві не лише передати зміст, а й відтворити складну систему мовної гри, абсурду й гумору, які визначають естетику та стильову неповторність твору. Саме завдяки поєднанню різних перекладацьких прийомів українські версії твору зберігають його унікальність і продовжують справляти сильний емоційний та естетичний вплив на читача.

Важливо наголосити, що у випадку дитячої літератури переклад виконує ще й виховну та соціалізаційну функцію. Саме через доступність мови, збереження гумору, ритму, образності та культурних смислів формується уявлення дитини про світ, розвивається її мислення й естетичне чуття. Отже, від якості перекладу залежить не лише адекватне відтворення авторського задуму, а й освітньо-виховний потенціал самого твору.

Таким чином, дослідження специфіки перекладу художніх текстів має принципове значення для сучасного перекладознавства. Воно дозволяє

глибше зрозуміти механізми відтворення авторського стилю та культурних особливостей у мові перекладу, а також окреслити перекладача як культурного посередника, який забезпечує діалог між культурами та робить світову літературу доступною для іншомовного читача. У процесі перекладу художніх творів найчастіше застосовуються такі стратегії, як еквівалентність, компенсація, калькування та трансформація. Вони дозволяють передати не лише зміст, а й естетичну та емоційну цінність оригіналу, забезпечуючи гармонійне поєднання точності й природності перекладу. Таким чином, саме вдалий вибір перекладацьких стратегій визначає якість художнього перекладу та його здатність зберігати духовну й культурну цілісність твору.

1.3. Труднощі перекладу літератури для дітей

Переклад дитячої літератури є особливим видом перекладацької діяльності, що вимагає врахування не лише мовних і стилістичних особливостей оригінального тексту, а й когнітивних, психологічних та культурних чинників сприйняття. На відміну від дорослого читача, дитина має інший рівень мовної компетенції, чутливість до образності, схильність до ігрового мислення та більш безпосередню реакцію на художні тексти. Саме тому труднощі перекладу дитячої літератури постають як надзвичайно актуальна проблема сучасного перекладознавства [Oittinen 2000, с. 4].

Цьому питанню було приділено увагу як зарубіжних, так і українських дослідників, які по-різному окреслюють труднощі перекладу дитячої літератури. Зокрема, Р. Ойттінен акцентує на тому, що перекладач дитячих творів має враховувати вікові та когнітивні особливості юного читача, а також важливість інтертекстуальних зв’язків, що формують ігрову природу дитячої літератури [Oittinen, 2000]. Г. Латей розглядає проблеми збереження

культурних і стилістичних особливостей оригіналу, підкреслюючи необхідність адаптації складних мовних явищ для дитячої аудиторії [Lathey, 2015].

В українському науковому просторі до питання перекладу дитячої літератури зверталися, зокрема, Л. А. Богуславська акцентує увагу на відтворенні мовної гри Льюїса Керрола крізь когнітивну призму, розглядаючи, як асоціативні зв'язки, семантичні зрушення та авторські неологізми можуть бути перенесені в іншу мовну систему без втрати гумору та ігрової функції тексту. Її праця є показовою для аналізу механізмів адаптації каламбурів та смислових зсувів у перекладі дитячих творів Керрола.[Богуславська, 2017]. І. С. Степанова розглядає дитячу літературу крізь призму теорії скопосу, підкреслюючи значення комунікативної мети та адаптації тексту до читацького сприйняття [Степанова, 2020]. О. Куца та М. Голик досліджують шляхи перекладу гри слів як засобу репрезентації комічного, пропонуючи класифікацію прийомів і демонструючи, що компенсація та творча трансформація є найбільш ефективними у збереженні комічного ефекту оригіналу [Куца, Голик 2022].

Однією з найважливіших проблем перекладу дитячої літератури є збереження культурних та стилістичних особливостей оригіналу. Тексти для дітей часто містять алюзії на культурні реалії певного суспільства, відсилання до фольклору, приказок, ігор чи побутових деталей, які добре зрозумілі носіям мови оригіналу, але можуть бути незрозумілими для іншої культурної аудиторії. У випадку буквального перекладу такі елементи втрачають свій емоційний і смисловий заряд, а отже – й вплив на дитячого читача. Саме тому перекладач змушений адаптувати їх, підбираючи аналоги у культурі цільової аудиторії або ж пояснюючи зміст за допомогою інших мовних засобів [Lathey 2015].

Як зазначають Н. Гончаренко та О. Гнатенко переклад художнього тексту слід розглядати не як буквальне відтворення, а як творчий процес, у якому ключове значення має збереження ідіостилю автора та атмосфери оригіналу.

Вони підкреслюють, що перекладач має «адаптувати» текст для читача іншої культури, щоб зробити зрозумілими як культурні реалії, так і стилістичні особливості оригіналу. Це положення є особливо важливим у перекладі дитячої літератури, де ігрова природа тексту, фантастичні елементи та мовна гра формують специфічний світ, зрозумілий для юного читача [Гончаренко, Гнатенко 2019, с.35].

У творі *"Alice's Adventures in Wonderland"* Льюїс Керролл вдається до численних англійських реалій: шкільна система, чаювання о п'ятій, ігри, характерні для британської культури XIX століття. У перекладі таких фрагментів українськими перекладачами (наприклад, В. Корнієнко чи В. Панченко) ми можемо спостерігати різні стратегії: від збереження автентичного контексту до заміни його на українські відповідники, зрозумілі сучасному читачеві.

У перекладі дитячої літератури також є проблема необхідності трансформацій та застосування транскреації (transcreation), особливо тоді, коли йдеться про відтворення мовної гри, гумору чи абсурдних елементів. Ці явища не лише створюють індивідуальний стиль автора, а й формують особливу атмосферу твору, що впливає на дитячого читача [Dybiec-Gajer, Oittinen, Kodura 2020, с. 4].

Під трансформаціями розуміють різні зміни у структурі тексту – граматичні, лексичні чи стилістичні – які перекладач застосовує для того, щоб адаптувати висловлювання до норм мови перекладу. У дитячій літературі це особливо важливо, бо дитина потребує ясності та природності звучання. Прикладом є переклад каламбурів: в англійській мові вони можуть будуватися на омонімії чи багатозначності, яка в українській не збігається. Тому перекладач змушений замінювати оригінальний жарт іншим, який викликатиме аналогічний комічний ефект. Так само трансформації потрібні для передавання рими чи ритму у віршованих вставках: дослівний переклад часто руйнує ритмічність, тому перекладач створює нову форму з тим самим настроєм [Oittinen 2000, с. 76].

Транскреація йде ще далі за трансформацію та є творчим переосмислення тексту, коли перекладач не лише змінює форму, а й створює нові мовні образи, щоб відтворити функцію оригіналу. У дитячих творах транскреація потрібна там, де буквальний переклад узагалі не спрацює. У випадках абсурдних діалогів перекладач часто відходить від буквального сенсу, аби зберегти логічний парадокс, який викликає у дітей сміх та відчуття дивності [Kaindl 2024, с. 33].

Наприклад, вигадані слова у Льюїса Керрола (*jabberwocky, and the mome raths outgrabe.*) не мають відповідників в українській, тому перекладачі вигадували власні неологізми (бурмозвій, І миги застрімли.).

Приклад застосування транскреації: *"Jabberwocky"*

В оригіналі:

'' Twas brillig, and the slithy toves
Did gyre and gimble in the wabe:
All mimsy were the borogoves,
And the mome raths outgrabe.''

[Carroll 1998, с. 16]

У перекладі В. Корнієнка:

«Був смажень, і швимкі яски
Сверли-спіралили в кружві,
Пичхали пиршаві псашки
І трулі долові.'»

[Корнієнко 2010, с. 13]

Цей приклад демонструє, що перекладач не просто передає значення – він створює нову художню реальність, де збережено ритм, образність, грайливість і поетичну атмосферу. На відміну від традиційного перекладу, транскреація не ставить за мету відтворити всі елементи оригіналу, а лише передати його загальне враження й художній ефект. У цьому сенсі перекладач ближчий до співавтора, ніж до технічного мовника. Тому транскреація може розглядатися

як одна з найбільш ефективних стратегій при передачі мовної гри, особливо коли мова йде про твори з елементами нонсенсу, гумору чи абсурду [ITI].

Зауважимо, що особливої уваги потребує гумор у дитячих творах. Н. В. Пушик наголошує на складності відтворення гумору, сатири й культурних алюзій у перекладі. Авторка зазначає, що «Речі, які видаються смішними англійською мовою, можуть бути зовсім не смішними в українському перекладі, а іноді навіть недоречними.» [Пушик 2022, с. 209], і саме тому перекладач повинен творчо шукати нові засоби для збереження комічного ефекту.

Гумор здебільшого базується на:

– мовній грі (каламбури, спотворені слова, рими);
– абсурдності (нелогічні твердження, парадокси, безглузді діалоги);
– культурних алюзіях (жарти, пов’язані з традиціями чи приказками).

Це безпосередньо стосується перекладу творів Льюїса Керрола, де мовна гра та абсурдні діалоги є основою гумору. Перекладач має забезпечити, щоб дитина-читач реагувала на текст так само, як і читач оригіналу. Для цього часто доводиться вигадувати нові мовні образи чи каламбури, замінювати культурні алюзії більш зрозумілими, зберігати ритм і легкість фраз [Crystal 2001, с. 18].

У перекладі дитячих творів важливо враховувати вікові особливості аудиторії. Те, що зрозуміло й прийнятне для дорослого, може бути незрозумілим або неприйнятним для дитини. Перекладач має дбати про доступність мови, ясність викладу, образність, збереження ритму та інтонації, які полегшують запам’ятовування та сприйняття тексту. Перекладач дитячої літератури виступає не лише як мовний посередник, а як культурний адаптатор, який обирає оптимальні засоби для збереження автентичності оригіналу та його успішної інтеграції у простір культури перекладу [Dybiec-Gajer, Oittinen, Kodura 2020, с. 130].

Не менш важливим у перекладі літератури для дітей є застосування теорії скопосу**,** яка акцентує увагу на комунікативній меті тексту. На відміну від

буквального відтворення, ця теорія передбачає адаптацію твору відповідно до очікувань і сприйняття цільової аудиторії. У випадку дитячої літератури це означає, що перекладач має не тільки передати зміст, а й забезпечити емоційний відгук, створити текст, доступний і цікавий для юного читача. Згідно з принципами скопосу, виправданим є використання трансформацій, компенсації та транскреації, що дозволяють адаптувати культурні алюзії, мовну гру чи абсурдні елементи. Такий підхід особливо актуальний у перекладі творів Льюїса Керрола, де каламбури та неологізми можуть залишитися незрозумілими без творчого переосмислення [Степанова, 2020].

Дитяча література виконує важливу виховну та соціалізаційну роль: вона формує цінності, уявлення про добро і зло, розвиває мовлення та уяву дитини. Тому від якості перекладу залежить не лише художнє сприйняття, а й виховний ефект тексту. Помилки або невдалі перекладацькі рішення можуть призвести до викривлення авторського задуму чи втрати важливих смислових акцентів.

Основні принципи перекладу таких творів передбачають баланс між збереженням авторського стилю та адаптацією змісту до світосприйняття дитини іншої культури. Перекладач повинен зберегти комічність, ритм, логіку (чи її відсутність) і водночас зробити текст зрозумілим та привабливим для маленького читача, не втрачаючи змісту й чарівності оригіналу. Як зазначає Джилліан Лейті у праці *"Translating Children's Literature"*, перекладачі повинні адаптувати наратив, мовну гру, рими та ритм з урахуванням мовної та когнітивної сприйнятливості дитини, зберігаючи при цьому авторську інтенцію та читабельність у новому культурному контексті.

Отже, переклад дитячої літератури є багатогранним процесом, що вимагає від перекладача не лише мовної компетенції, а й глибокого розуміння культурних, когнітивних та психологічних особливостей дитячої аудиторії. Складність перекладу таких творів полягає у необхідності зберегти ігрову природу тексту, його гумор, абсурдність і стилістичну виразність, одночасно забезпечивши доступність і зрозумілість для дітей іншої культури.

Трансформації, компенсація та транскреація стають ключовими інструментами для відтворення мовної гри та культурних алюзій, а застосування теорії скопосу допомагає орієнтувати переклад на комунікативну мету – створення тексту, який викликатиме в юного читача ті самі емоції та враження, що й оригінал. У цьому сенсі перекладач є не лише посередником між мовами, а й тим, хто здійснює культурну адаптацію та співтворчість, формуючи, наскільки повно перекладений текст збереже чарівність, комічність і смислову цінність оригіналу.

РОЗДІЛ 2
СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ ТВОРУ «ALICE IN WONDERLAND» ЛЬЮЇСА КЕРРОЛА

2.1. Особливості творчості Льюїса Керрола

Творчість Льюїса Керрола (справжнє ім'я – Чарльз Латвідж Доджсон) відрізняється унікальним стилем, що поєднує елементи абсурду, мовної гри, поетичності та філософської глибини й посідає особливе місце в історії світової літератури. Його художня манера формується на перетині дитячої літератури, логіки, математики та філософії мови. Найвиразніше ці риси простежуються у творах *"Alice's Adventures in Wonderland"* та *"Through the Looking-Glass"*, які стали об'єктом численних лінгвістичних, стилістичних і перекладознавчих досліджень. Вони давно вийшли за межі дитячого читання й постали як важливий культурний феномен, що поєднує літературні, філософські та навіть математичні виміри.

Особливістю творчої манери Л. Керрола є поєднання дитячої безпосередності з інтелектуальною грою, побудованою на парадоксах, каламбурах і логічних задачах. Завдяки цьому світ його творів стає водночас захопливим і загадковим, адже кожна ситуація чи діалог приховує кілька рівнів смислів. Як наприклад, у спілкуванні Аліси з іншими персонажами можна побачити і гумористичні елементи, і сатиричні відбитки суспільних норм вікторіанської Англії [Cohen 1995, с. 10].

Важливим інструментом художнього стилю Льюїса Керрола є мовна гра, яка не лише створює комічний або абсурдний ефект, а й стає способом глибокого осмислення явищ і закономірностей мови. Через гру зі словами, звуками та значеннями письменник досліджує межі мови, її внутрішню логіку та здатність формувати альтернативну реальність. У творах *"Alice's Adventures*

in Wonderland" та *"Through the Looking-Glass"* мовна гра стає засобом демонстрації того, як слова можуть втрачати свій звичний сенс і водночас набувати нового – залежно від контексту, інтонації або навіть граматичної форми. Саме мовна гра робить тексти Л. Керрола складними для перекладу, адже потребує від перекладача пошуку адекватних відповідників, збереження ритміки та відтворення культурних алюзій.

Поняття «керролівська гра» (*Carrollian play*) походить від імені англійського письменника, логіка та математика Льюїса Керрола, автора всесвітньо відомих творів *“Alice’s Adventures in Wonderland”* та *“Through the Looking-Glass”*. Термін утвердився в англомовній літературознавчій традиції у XX столітті завдяки працям Девіда Крістала, Роґера Селліґмена, Кетрін Хопкінс та інших дослідників, які вивчали явища мовної гри, неологізації та логічного парадоксу у художньому дискурсі [Crystal 2001].

У статті Дж. Сусіни зазначено, що сам автор, Lewis Carroll (насправді Charles Lutwidge Dodgson), поєднував свою математично-логічну діяльність із грою та ігровою структурою своїх художніх творів: *«his logic was a game, and his games were logical»* [Susina 2010, с. 419].

Під керролівською грою розуміють особливий тип мовної гри, заснований на поєднанні логічного та абсурдного, семантичного та фонетичного експерименту, що створює комічний або філософський ефект. Цей термін позначає унікальну манеру Л. Керрола грати зі значеннями, звуками, граматичними структурами та логічними зв’язками, що водночас відображає його математичне мислення і поетичну фантазію. На думку Девіда Крістала, який одним із перших систематично описав цей феномен, Л. Керрол створив модель літературної гри, в якій слово стає не лише засобом вираження, а й об’єктом гри – воно змінює форму, значення, контекст, утворюючи нові асоціації. Саме тому мовна гра в його текстах виходить за межі комізму й перетворюється на інтелектуальний експеримент з мовою [Crystal 2001].

Наприклад, у вірші *“Jabberwocky”* Л. Керрол використовує неологізми та оказіоналізми (*“slithy”, “mimsy”, “galumphing”*), створюючи ефект мови, яку можна зрозуміти, не знаючи її. Такий прийом є характерним проявом керролівської гри – поєднання абсурду з внутрішньою логікою, де звукова структура та контекст підказують значення навіть вигаданих слів.

Керролівська гра з мовою має подвійну природу: з одного боку, вона апелює до дитячої спонтанності, а з іншого – містить глибокі логічні та філософські підтексти. Розглянемо детальніше діалог між Алісою та Герцогинею:

“and ***the moral of that is****—‘****Be what you would seem to be****’—or,* ***if you ’d like it put more simply****—‘ Never imagine yourself not to be otherwise than* ***what it might appear to others that what you were or might have been*** *was not otherwise than what you had been would have appeared to them to be otherwise.’ ”* [Carroll 1998, с. 134]

«А ***звідси — мораль: не всяке зілля пахне****. А* ***можна й простіше****: ніколи не думай, що ти інакша, ніж* ***могла б не бути інакшою, ніж будучи інакшою*** *тоді, коли не можна не бути інакшою.»* [Панченко]

«А ***мораль з цього така: будь такою, якою ти здаєшся****. Або, якщо хочеш,* ***можна висловити це ясніше****: ніколи не Думай про себе інакше, ніж* ***це може здатися іншим, щоб те, чим ти був або міг бути****, не було чимсь іншим, ніж те, чим ти був або міг здаватися іншим, коли був іншим.»* [Бушина]

*«****Звідси мораль: кожному овочу — нрав і права****. Або* ***простіше****: ніколи не думай про себе інакше, ніж* ***це може здатися іншим, щоб те, чим ти був або міг бути****, не було чимось іншим, ніж те, чим ти здавався або міг здаватися іншим, коли був іншим.»* [Корнієнко 2010, с. 88]

Цей фрагмент демонструє не лише гру зі складними синтаксичними конструкціями, а й іронію над самою природою моралі та абсурдними спробами «логічно пояснити» моральні істини. У наведеному прикладі подано три українські переклади одного фрагмента, що дозволяє простежити, як різні

перекладачі інтерпретують комунікативну та стилістичну багатошаровість тексту Льюїса Керрола. Порівняння перекладів В. Панченка, О. Бушиної та В. Корнієнка дає змогу виявити індивідуальні стратегії відтворення авторської іронії, синтаксичної складності та гри зі змістом.

Так, В. Панченко застосовує вільну адаптацію із заміщенням складної конструкції культурним образом (*«не всяке зілля пахне»*), що поєднує смислову заміну та культурну трансформацію.

О. Бушина прагне до формальної еквівалентності, максимально зберігаючи синтаксис і парадоксальність оригіналу через синтаксичне калькування та мінімальну адаптацію, що дозволяє відтворити логіку абсурду.

В. Корнієнко обирає креативну адаптацію та компенсацію, вводячи український фразеологізм (*«кожному овочу — нрав і права»*) для передачі комічного ефекту та національного колориту.

Подібна іронічна мовна напруга простежується і в каламбурі "*tale - tail"* (*«історія - хвіст»*), який виникає у сцені з Мишкою. Аліса, почувши про *"sad tale"* (*«сумну історію»*) сприймає його буквально як *«довгий хвіст»* », що автор підкреслює візуально – розташуванням вірша у формі звивистого *«хвоста»*. В українських перекладах (В. Панченко, Г. Бушина) цей каламбур передано через контекст, завдяки якому зберігається подвійність значення, що дозволяє читачеві відчути гру між звуком і змістом.

Інший приклад *"That's the reason they're called* ***lessons****," the Gryphon remarked : " because they* ***lessen*** *from day to day."* [Carroll 1998, с. 145] – сцена з Фальшивою Черепахою, де слово *"lessons"* (*«уроки»*) тлумачиться як lessen (*«зменшувати»*). У різних українських версіях цей каламбур передано по-різному:

— Саме тому вони й називалися ***строки****, — зауважив Грифон, — бо вони щодня* ***скорочувалися****.* [Бушина]

— Тому їх і називають ***відняттями****, — зазначив Грифон, — що кожного дня* ***віднімають*** *по годині.* [Панченко]

*— Того воно й **неука**, — зауважив Грифон, — що день у день **коротшає»*** [Корнієнко 2010, с. 94]

Така варіативність свідчить про активну творчу участь перекладача, який змушений не просто перекладати слова, а відтворювати ігрову логіку оригіналу, пристосовуючи її до норм цільової мови. Каламбур "*lessons/lessen*" передано через креативну адаптацію та семантичну компенсацію, коли кожен перекладач створює новий український варіант (*«строки»*, «*відняттями»*, *«коротшає»*), зберігаючи смислову двозначність і комічний ефект оригіналу.

Окремої уваги заслуговує пародійний вірш *"Twinkle, twinkle, little bat"*, що є жартівливою переробкою відомої англійської дитячої пісеньки. У перекладах В. Панченка *«Мига, мига, кажанець»* та Г. Бушиної *«Мигай, мигай, кажанок»* відтворено ритмічність і звукову гру оригіналу, завдяки чому зберігається його фонетична легкість і гумористичний ефект. Проте В. Корнієнко застосовує стратегію транскреації, замінюючи цей вірш українським фольклорним мотивом:

«Іди, іди, борщику, зварю тобі дощику в олив'янім горщику»

Така заміна не є буквальним перекладом, але зберігає ключову функцію – створення гри, впізнаваної для українського читача. Перекладач не лише передає ритміку, а й адаптує текст до культурних реалій, роблячи його ближчим до українського дитячого сприйняття.

Усі ці приклади показують, що аналіз стилю Л. Керрола є особливо важливим для перекладознавства, адже складність відтворення його мовної гри безпосередньо впливає на сприйняття тексту. Саме ця багатогранність визначає постійний інтерес до творчості письменника як з боку літературознавців, так і перекладачів, які прагнуть максимально зберегти його неповторний стиль українською мовою.

Необхідно зауважити, що освіта й наукова діяльність Льюїса Керрола у сфері математики, логіки та філософії мови істотно вплинули на формування його художнього стилю. Письменник працював викладачем математики в Оксфордському університеті, опублікував низку наукових праць, присвячених

логічним принципам та проблемам міркування. Ці знання стали підґрунтям для створення особливої художньої системи, у якій сувора логічна структура поєднується з навмисним алогізмом і парадоксом. Такий підхід породжує феномен, який дослідники називають «логікою абсурду» або «логікою сну» – своєрідний спосіб мислення, що імітує раціональні форми, але веде до абсурдних, проте внутрішньо послідовних висновків [УЛ].

Одним із найяскравіших прикладів поєднання логіки та абсурду є сцена суду над Валетом у романі *"Alice's Adventures in Wonderland"*. Судовий процес, що зображений як пародія на англійську правову систему XIX століття, будується за принципом перевернутої логіки. Репліка Королеви – *"Sentence first— verdict afterwards."* // *«Спочатку вирок. Рішення потім.»* [Бушина] – демонструє повне знецінення раціонального процесу мислення. Тут Л. Керрол навмисно руйнує послідовність судової процедури, підкреслюючи, як легко логічні принципи можуть стати інструментом свавілля. Така ситуація створює комічний ефект, але водночас містить глибоку соціальну сатиру на бюрократизм та абсурдність державних інституцій.

Іншим прикладом логічного парадоксу є діалог Аліси з Червоним Королем у продовженні – *"Through the Looking-Glass"*. Король запитує Алісу, чи справжня вона, адже він бачить її лише уві сні. На це Аліса відповідає, що, можливо, це він – лише частина її сну. У цьому фрагменті Л. Керрол грає з філософською проблемою природи реальності, відомою ще з античної думки, зокрема з парадоксів Зенона та ідеї сновидінь у Платона. Логічне міркування тут доведене до межі, за якою воно стає безглуздим, проте не втрачає внутрішньої цілісності.

Особливого значення логіка набуває і в діалозі Аліси з Гусеницею (*Caterpillar*), коли вона намагається пояснити, хто вона така. Гусениця ставить серію запитань, що нагадують логічну дискусію, але поступово вони перетворюються на парадокс:

"Who are you ?" said the Caterpillar.

“ I—I hardly know, sir, just at present—at least I know who I was when I got up this morning, but I think I must have been changed several times since then.” [Carroll 1998, c. 60]

«— Ти... хто така?

— Я... я не знаю, сер, хто я... принаймні зараз... Ні, я знаю, ким я прокинулася вранці, але ж відтоді я кілька разів мінялася!» [Панченко]

Тут Л. Керрол уводить парадокс ідентичності – героїня намагається дати логічну відповідь на запитання, яке в умовах постійних метаморфоз тіла (зменшення, збільшення) втрачає сенс. Це створює ефект абсурду, проте логічний ланцюг її міркувань залишається бездоганним. У цьому прикладі перекладач застосовує формальну еквівалентність із збереженням логічної структури та парадоксальної послідовності мислення. Переклад Панченка відтворює синтаксис і смисловий ланцюг оригіналу, зберігаючи ефект абсурду та парадоксу ідентичності, без значних стилістичних адаптацій.

Не менш показовим є епізод з Капелюшником (*Hatter*) та Солоним Зайцем (*March Hare*), де герої ведуть діалог про час. Капелюшник заявляє, що:

“ If you knew Time as well as I do,” said the Hatter, “you wouldn’t talk about wasting it. It’s him.” [Carroll 1998, c. 101]

«— Якби ти знала Час так, як знаю я, — промовив Капелюшник, — ти б не говорила про гайнування його. Час — живий.» [Бушина]

Капелюшник також каже що він посварився з ним, тому тепер *“it ’s always tea-time”*. У цій сцені абстрактне поняття часу постає як антропоморфна істота, а логічна структура мови («time» як граматично середній рід) використовується для створення ілюзії граматичної особистості. Внаслідок цього виникає комічний парадокс – час перестає рухатися, бо він *«ображений»*. Такий прийом демонструє, як Л. Керрол трансформує раціональні категорії на ірраціональні, зберігаючи при цьому видимість логічної послідовності.

Схожі приклади можна знайти й у другій частині твору *"Through the Looking-Glass"*, де структура шахової партії стає основою композиції. Кожен

розділ відповідає певному ходу на шахівниці, а персонажі – фігурам гри. Така система створює видимість математичної точності, проте у самому сюжеті панує повний хаос. Аліса рухається до королівського звання, але самі правила гри залишаються незрозумілими, змінюються або скасовуються без попередження. Це ще один приклад того, як Л. Керрол поєднує ілюзію логічної впорядкованості з навмисним алогізмом, що відтворює парадоксальність людського мислення.

Поєднання логіки та абсурду в творчості Льюїса Керрола має не лише естетичну, а й філософську функцію. Воно відображає зіткнення раціонального і хаотичного начал у людській свідомості, показує, що навіть найсуворіші логічні системи можуть перетворитися на джерело комізму й алогічності. Саме завдяки цьому його твори не просто розважають читача, а спонукають його до критичного осмислення реальності – до роздумів про те, де закінчується логіка і починається абсурд.

Ще однією з визначальних рис творчого стилю Льюїса Керрола є пародійність, яка виявляється як у формі, так і у змісті його творів. Письменник активно використовує пародію як художній метод, створюючи оригінальні тексти, що відображають, перевертають і висміюють знайомі культурні й літературні зразки вікторіанської епохи. Завдяки цьому його твори набувають подвійного кодування – вони зрозумілі дітям як гра, але водночас несуть глибоку сатиричну критику освітніх, моральних та суспільних норм того часу.

Найвідоміший приклад пародії – вірш *“Twinkle, twinkle, little bat”*, який є жартівливою переробкою популярного дитячого вірша *“Twinkle, twinkle, little star”* Джейн Тейлор. У Л. Керрола замість ніжного образу зорі з’являється кажан – істота, що асоціюється з ніччю, темрявою й деякою химерністю:

‘Twinkle, twinkle, little bat!
How I wonder what you’re at!’
‘ Up above the world you fly,
Like a teatray in the sky.

Twinkle, twinkle————’ ”

[Carroll 1998, c. 103]

Пародійність тут полягає не лише у заміщенні центрального образу, а й у спотворенні логіки оригіналу: кажан, який літає *«як таця для чаю»*, створює ефект безглуздої, але водночас кумедної асоціації. Таким чином, Л. Керрол іронізує над моралізаторським змістом дитячих віршів свого часу, замінюючи дидактизм безглуздим, але чарівним абсурдом.

В українських перекладах цей фрагмент часто адаптується з урахуванням національного культурного контексту.

«Мига, мига кажанець —

Диво, диво-молодець…

Попід шарами літає,

Наче в небі таця з чаєм…» [Панченко]

Тут збережено ритміку, гру звуків та гумористичний тон, але з’являється пестливість форм (*«кажанець», «диво-молодець»*), що робить текст ближчим до українського дитячого мовлення.

«Мигай, мигай, кажанок.

Двигай, двигай казанок…

Понад нами пролітай.

Як сідаєм ми за чай.» [Бушина]

Така версія акцентує на ігровому й емоційному аспектах, зберігаючи ритмічну структуру оригіналу.

Однак переклад В. Корнієнка демонструє інший підхід – транскреацію, тобто повну культурну адаптацію, коли оригінальний текст замінюється знайомим українському читачеві фольклорним мотивом:

«Іди, іди, борщику,

Зварю тобі дощику

В олив’янім горщику…

Мені каша, тобі дощ

Щоб перішив густий борщ!

Іди, іди, борщику…» [Корнієнко 2010, с. 70-71]

Такий прийом не лише створює локальну впізнаваність, але й зберігає ігровий та ритмічний потенціал тексту. Перекладач відтворює атмосферу дитячої безтурботності, хоча відмовляється від буквальної передачі змісту. Цей прийом робить текст «українізованим», адаптованим до національних реалій і дитячого сприйняття.

Пародійність у творчості Л. Керрола не обмежується лише дитячими віршами. Вона поширюється і на структуру оповіді, мову персонажів, і навіть жанрові очікування читача. Наприклад, сцена суду над Валетом у *"Alice's Adventures in Wonderland"* є пародією на англійську судову систему:

"Sentence first— verdict afterwards."

Така інверсія логічного порядку дій створює гротескний ефект і водночас висміює формалізм вікторіанського правосуддя.

Інший приклад пародійної гри – вірш *"You are old, father William"*, який є іронічною переробкою повчального вірша Роберта Сауті *"The Old Man's Comforts and How He Gained Them"*. У Сауті цей текст мав моралізаторський зміст – старець повчає молодого. У Л. Керрола ж ситуація обертається навпаки: старий Вільям демонструє абсурдну поведінку, порушуючи всі очікування здорового глузду:

"You are old, father William," the young man said,
"And your hair has become very white;
And yet you incessantly stand on your head—
Do you think, at your age, it is right ?"
[Carroll 1998, с. 63]

«Ти старий, тату Вільяме, — син запитав, —
Голова твоя геть посивіла,
Та на ній ти з годину сьогодні стояв:
Звідки в тебе, старого, ця сила?» [Панченко]

«Ти старий, любий діду, — сказав молодик, —
І волосся у тебе вже сиве,

А стоїш вверх ногами й до цього вже звик, —

На твій вік це не дуже красиво.» [Корнієнко 2010, с. 48; Бушина]

Тут Л. Керрол створює пародію на саму форму моралізаторського вірша, замінюючи проповідь безглуздими діями, тим самим руйнуючи стереотипи дитячої літератури, де мораль завжди домінує над фантазією.

Пародійність у творчості Л. Керрола є не лише засобом комічного ефекту, але й важливим інструментом критики культурних і соціальних норм. Через переосмислення знайомих форм і жанрів письменник створює новий тип дитячої літератури – таку, що заохочує мислення, гру й сумнів, а не сліпе наслідування авторитетів. Для перекладачів його пародії становлять особливу складність, адже потребують не буквального перекладу, а творчого переосмислення відповідно до мовних і культурних традицій українського читача.

Також варто зауважити, що фантастичний елемент у творчості Льюїса Керрола відіграє ключову роль у формуванні його художнього світу. Його твори, зокрема *"Alice's Adventures in Wonderland"* та *"Through the Looking-Glass"*, розгортаються в особливих просторах, де звичайні закони реальності – простору, часу, логіки й причинно-наслідкових зв'язків – порушуються або повністю переосмислюються. Саме це створює ефект «логіки сну» – внутрішньої послідовності, що здається ірраціональною з погляду реального світу, але абсолютно природною всередині фантастичного простору твору.

Одним із найяскравіших прикладів порушення звичних часових категорій є сцена з Капелюшником і Солоним Зайцем, де Час постає як жива істота, з якою можна «посваритися». У репліці Капелюшника *"it 's always tea-time"* закладено глибокий символізм. З одного боку, це створює кумедний ефект нескінченного застілля, а з іншого – відображає застиглість часу, відсутність розвитку та змін. Такий прийом перетворює абсурд на засіб метафоричного осмислення часу як умовного поняття, залежного від людського сприйняття. В українських перекладах (Г. Бушиної, В. Панченка) ця сцена зберігає свій

філософський підтекст: Капелюшник нарікає на те, що *«час образився і зупинився»*, через що їхнє чаювання триває безкінечно.

Порушення законів фізичного світу у Л. Керрола також проявляється у зміні розмірів і пропорцій, що відбувається з головною героїнею. У перших розділах *"Alice's Adventures in Wonderland"* дівчинка то зменшується, то збільшується після того, як з'їсть шматочок пирога або вип'є з пляшки з написом *"Drink me"*. Ця постійна трансформація має не лише казковий характер, а й символізує нестабільність дитячого «я», процес пошуку власної ідентичності. Такі метаморфози можна тлумачити як відображення внутрішніх психологічних змін, які переживає дитина в процесі дорослішання. Сам автор створює світ, де зовнішня фантастика слугує відображенням внутрішнього розвитку особистості.

Ще одним проявом «логіки сну» є зміна просторових орієнтирів, коли рух персонажів не підкоряється звичним законам геометрії. У творі *"Through the Looking-Glass"* Аліса потрапляє у дзеркальний світ, де все відбувається навпаки: *"when I use a word, it means just what I choose it to mean"*. Тут не лише простір перевернутий, а й мова, смисли, ролі піддаються інверсії. Сама структура світу нагадує шахову дошку, де герої – фігури, а рух сюжету підпорядковується логіці гри, а не реальності. Цей принцип наголошує на тому, що фантастика у Л. Керрола – не втеча від реальності, а її метафоричне відтворення через систему умовностей.

У багатьох сценах письменник використовує сновидну структуру оповіді. Твори починаються і завершуються пробудженням Аліси, що формує рамкову композицію, характерну для сну. У творі *"Alice's Adventures in Wonderland"* реальний світ перетворюється на дивовижний, коли дівчинка «падає в нору», а у фіналі вона прокидається, залишаючи позаду химерні образи. Це пробудження символічно – воно позначає повернення до раціонального мислення після подорожі у світ несвідомого, який Л. Керрол подає як простір творчої уяви.

«Логіка сну» дозволяє письменникові створювати новий тип художньої реальності, де суперечності стають природними, а неможливе – можливим. Наприклад, діалог Аліси з Чеширським Котом демонструє логічну побудову, яка водночас суперечить здоровому глузду:

“Would you tell me, please, which way I ought to walk from here ?”

“That depends a good deal on where you want to get to,” said the Cat.

“I don ’t much care where——” said Alice.

“Then it doesn’t matter which way you walk,” said the Cat. [Carroll 1998, c. 89]

«— Скажіть, будь ласка, Мурчику, куди мені звідси йти?

— Спершу скажи, куди ти хочеш потрапити, — відповів Кіт.

— Мені все одно... — почала розгублено Аліса.

— Тоді все одно, куди йти, — сказав Кіт.» [Панченко]

«— Будь ласка, чи не скажете ви мені, якою дорогою можна вийти звідси?

— Це в великій мірі залежить від того, куди ти хочеш попасти, — відповів Кіт.

— Мені однаково, куди... — пояснила Аліса:

— Тоді не має значення, якою дорогою ти підеш, — зауважив Кіт.» [Бушина]

«— Чи не були б ви такі ласкаві сказати, як мені звідсивибратися?

— Залежить, куди йти, — відказав Кіт.

— Власне, мені однаково, куди йти... — почала Аліса.

— Тоді й однаково, яким шляхом, — зауважив Кіт.» [Корнієнко 2010, с.62]

Вищезазначена розмова цілком раціональна у своїй формі, але її висновок – абсурдний. Саме в цьому проявляється поєднання логічної точності та фантастичного мислення, що є характерною ознакою стилю автора.

У світі Л. Керрола не існує жорстких меж між реальним і уявним, між сном і пробудженням. Цей прийом перегукується з філософськими пошуками

XIX століття, коли активно осмислювали природу свідомості та мови. «Логіка сну» в його творах – це не хаос, а альтернативний порядок, побудований за принципом асоціативності, символізму та гри. Саме тому фантастика Л. Керрола є способом пізнання світу через парадокс, де сміх, нісенітниця та мрія стають засобами філософського осмислення дійсності [Moqbel 2023, с. 826].

Фантастика у творчості Льюїса Керрола не обмежується традиційною казковістю, а перетворюється на інструмент відображення глибинних процесів людського мислення та уяви. «Логіка сну» дозволяє автору вільно поєднувати реальне з ірреальним, створюючи унікальний художній світ, у якому фантазія є формою пізнання істини.

Крім того, у творчості Л. Керрола фундаментальними художніми засобами є гротеск і символізм, що дозволяють поєднати дитячий світ казки з глибокими філософськими узагальненнями. Персонажі його творів мають двоїсту природу: вони комічні й водночас метафоричні, створені не лише для розваги, а й для того, щоб передати складні ідеї про людську психіку, суспільство та природу пізнання.

Одним із найвідоміших прикладів гротеску є Чеширський Кіт, персонаж твору *"Alice's Adventures in Wonderland"*, який постає втіленням філософської іронії та метафізичної загадковості. Його усмішка, що залишається навіть після зникнення, символізує ілюзорність існування, натякаючи на те, що сутність може бути важливішою за форму. Його репліка *"We're all mad here"* підкреслює загальну парадоксальність світу, де поняття «нормальності» втрачає сенс. У перекладі *«ми всі тут божевільні.»* [Бушина] та *«У нас у всіх не всі вдома.»* [Корнієнко 2010, с. 63].

Капелюшник (*Hatter*) – ще один приклад персонажа, у якому гротеск поєднано з соціальною сатирою. Його нескінченне чаювання, коли *"it 's always tea-time"*, символізує застиглість часу, рутинність і відсутність прогресу. Письменник через цей образ висміює бюрократичну природу вікторіанського суспільства, у якому життя часто перетворюється на нескінченну низку

беззмістовних ритуалів. У перекладах ця сцена іронічно підкреслює алегорію застою.

Не менш символічним є образ Червоної Королеви з твору *"Through the Looking-Glass"*. Вона уособлює тиранію, контроль і парадоксальний порядок, що панує у світі, де логіка підкорена абсурду. Її фраза *“Now, here, you see, it takes all the running you can do, to keep in the same place.”* // *«А в нас, як бачиш, біжиш, мов ошпарений, аби тільки втриматися на місці.»* [Корнієнко 2010, с. 31] набуває символічного значення: це метафора людського існування в умовах безкінечної боротьби без руху вперед, своєрідний образ ілюзорного прогресу.

Особливу роль у гротесковому світі Л. Керрола відіграють другорядні персонажі, що доповнюють загальну філософію абсурду. Як наприклад, Білий Кролик, який відкриває Алісі шлях у Країну Див, символізує плинність часу та людську тривогу перед ним. Повторення у фразі *“ Oh dear ! Oh dear ! I shall be too late !”* створює відчуття поспіху, який не має кінцевої мети. Цей образ можна тлумачити як алегорію на життя людини, що прагне встигнути за часом, але втрачає сенс власного руху.

Герцогиня уособлює викривлення моральних і соціальних норм. Її жорстоке ставлення до немовляти, яке згодом перетворюється на порося, має символічне значення – це алегорія на лицемірство й абсурдність суспільних цінностей. У її репліках відчутна карикатурність моралізаторства: *“Everything’s got a moral, if only you can find it.”* [Carroll 1998, с. 131] // *«Мораль є всюди, треба тільки знайти її!»* [Панченко]. Через гротескну поведінку Герцогині автор висміює тенденцію шукати повчання навіть у безглуздій ситуації, що підкреслює іронічне ставлення автора до дидактизму вікторіанської епохи.

Ще один характерний персонаж – Гусениця, яка символізує мудрість, але в іронічному, парадоксальному вигляді. Її діалог з Алісою, у якому вона запитує *“Who are you ?”* [Carroll 1998, с. 61], відкриває тему ідентичності та самопізнання. Гусениця є своєрідним філософом-софістом, який ставить

запитання, але не дає відповідей. Її образ поєднує риси абсурдного вчителя і метафізичного провідника, що допомагає Алісі усвідомити мінливість власного «я».

Л. Керрол також використовує гротеск у зображенні Королеви, яка кричить *“ Off with her head !”* [Carroll 1998, с. 117] // *«Голову їй геть!»* [Панченко] при будь-якій нагоді. Вона є гіперболізованим втіленням авторитаризму та емоційної нестабільності. Її надмірна жорстокість і водночас дитяча імпульсивність створюють образ влади, позбавленої розуму – ще одну сатиру на абсурдні механізми суспільного порядку.

Гротеск і символізм у персонажах творів Льюїса Керрола виконують не лише естетичну, а й пізнавальну функцію. Вони дозволяють автору створити модель світу, де абсурд є формою істини, а комічне – способом вираження глибоких філософських ідей. Персонажі втілюють суперечності між раціональним і фантастичним, дитячим і дорослим, свободою та владою. Саме ця багатошаровість робить його твори універсальними – зрозумілими дитині, але й водночас предметом серйозних літературознавчих та філософських інтерпретацій.

Зауважимо, що однією з найхарактерніших рис художнього стилю Льюїса Керрола є подвійна адресація – здатність твору водночас звертатися до двох аудиторій: дитячої та дорослої. Ця особливість забезпечує багаторівневість сприйняття тексту, роблячи його доступним і привабливим для читачів різного віку. Для дітей *"Alice’s Adventures in Wonderland"* постає як фантастична казка, наповнена яскравими пригодами, кумедними персонажами й ритмічною мовною грою. Для дорослих же цей твір розкривається як глибока філософська алегорія, що досліджує проблеми пізнання, ідентичності, суспільних норм і логіки людського мислення.

Подвійна адресація особливо помітна у способі, яким автор поєднує дитячий світ із філософськими ідеями. На рівні сюжету перед читачем постає звичайна дитина – Аліса, яка потрапляє у химерний світ, що функціонує за законами сну та парадоксу. Для дітей ця подорож сприймається як чарівна

пригода, повна несподіванок і див, тоді як для дорослого читача вона є метафорою пізнання, переходу від дитячої наївності до усвідомлення складності реальності. Сцена, у якій Аліса вигукує *“Curiouser and curiouser !”* [Carroll 1998, с. 15] *// «Все більш дивніше і більш дивніше»* [Бушина], відображає не лише дитяче здивування, а й глибинну філософську установку на пізнання світу, який не піддається логічному поясненню.

Дорослий підтекст проявляється і у численних діалогах, які містять логічні парадокси й гру з мовою, що виходять за межі дитячого сприйняття. Наприклад, сцена суду над Валетом, де Король виголошує абсурдну фразу *“Sentence first— verdict afterwards.”* [Carroll 1998, с. 187] // *«Спочатку вирок. Рішення потім.»* [Бушина], є для дітей комічним епізодом, але для дорослого читача – іронічною алегорією на безглуздість бюрократичної системи вікторіанської Англії. Таке подвійне прочитання демонструє, як за казковими формами автор приховує гостру соціальну сатиру.

Ще один приклад подвійної адресації – персонажі, що одночасно мають гротескові й символічні риси. Так, Капелюшник і Солоний Заєць можуть сприйматися дітьми як кумедні, химерні герої, однак для дорослих вони є уособленням безглуздя повсякденності й застиглості часу, що втратили сенс. Діалог про нескінченне чаювання (*“it ’s always tea-time”*) має подвійний рівень: він розважає дітей, але водночас ілюструє абсурд людського існування у світі, позбавленому логічного руху вперед.

Подвійна адресація виявляється й у пародійній природі віршів Л. Керрола. Наприклад, *“You are old, father William”* є переробкою моралізаторського вірша Роберта Сауті *“The Old Man’s Comforts and How He Gained Them”*. Для дітей це комічний діалог між юнаком і старим, але для дорослого читача він несе іронічну критику консервативного виховання, заснованого на повчанні та сліпому наслідуванні авторитетів. В українських перекладах (зокрема у версії В. Панченка) цей ефект збережено завдяки дотепному ритму та народній інтонації, що підсилює іронічне звучання.

Так само у пародії *“Twinkle, twinkle, little bat”* діти бачать кумедну гру з римою, тоді як дорослі розпізнають пародію на сентиментальні дитячі віршики, характерні для вікторіанської епохи. Деякі українські перекладачі посилили цей ефект, застосувавши стратегію культурної адаптації: *«Іди, іди, борщику, зварю тобі дощику в олив’яним горщику»* [Корнієнко 2010, с. 70]. Таким чином, переклад не лише зберігає ігровий характер, а й додає національного колориту, що робить його зрозумілим і дітям, і дорослим читачам.

Не менш важливим є те, що подвійна адресація у Л. Керрола часто виявляється через металінгвістичний рівень – гру з самою природою мови. Персонажі, як-от Гусениця чи Герцогиня, ставлять Алісі філософські запитання на кшталт *“Who are you?”*, що для дітей звучить як проста загадка, але для дорослих є рефлексією над ідентичністю та самосвідомістю. Такий прийом дозволяє письменнику створити текст, який одночасно є казкою, філософським трактатом і соціальною сатирою.

Подвійна адресація у творах Льюїса Керрола є не лише стилістичною особливістю, а й важливим компонентом його поетики. Вона забезпечує багатовимірність сприйняття тексту, завдяки чому твори письменника залишаються актуальними і зрозумілими для читачів різного віку. Ця риса визначає універсальність Л. Керрола як автора, котрий вміє поєднати дитячу уяву з дорослим інтелектом, а казкову форму з глибоким філософським змістом.

Таким чином, слід зазначити, що літературна спадщина Льюїса Керрола має виняткове значення не лише для англійської, а й для світової культури. Його твори стали предметом досліджень літературознавців, лінгвістів, психологів, філософів і навіть математиків. Поєднання логічної точності з поетичною уявою зробило Л. Керрола одним із найоригінальніших письменників XIX століття. Як зазначає Д. Крістал, *“Л. Керрол створив новий тип дитячої літератури, що перетворює гру зі словами на засіб філософського осмислення світу”* (Crystal, *Language Play*, 2001). Його твори

стали не просто класикою дитячої літератури, а справжнім культурним кодом, який продовжує формувати уявлення про взаємозв'язок логіки, фантазії та мови.

Вплив Л. Керрола виявляється передусім у тому, що він розширив межі дитячої літератури, надавши їй інтелектуального та філософського виміру. Його твори стали своєрідним викликом традиційним канонам вікторіанської доби, коли дитячі книги мали бути переважно дидактичними та повчальними. Натомість письменник запропонував нову модель казки, побудовану на абсурді, логічних парадоксах і грі з мовою, що стимулює уяву читача. Саме тому його стиль став предметом глибокого аналізу у працях лінгвістів, літературознавців і філософів, , зокрема Л. Вітгенштайна, Ж. Дерріди, М. Фуко, які розглядали тексти Л. Керрола як метафору мислення та мовної структури.

Окреме місце у вивченні впливу Л. Керрола світову літературу посідає переклад його творів іншими мовами, адже саме через переклад відбувається передача і збереження його унікальної мовної гри. Українські переклади *"Alice's Adventures in Wonderland"* демонструють різні стратегії відтворення Керролового стилю, що відображає не лише індивідуальний почерк перекладачів, а й особливості національної мовної системи. Так, переклад В. Корнієнка вирізняється прагненням до українізації тексту – адаптації англійських реалій через знайомі дитячі образи й фольклорні мотиви. На противагу цьому, Г. Бушина у своєму перекладі дотримується більш буквальної та нейтральної стратегії, прагнучи зберегти англійські реалії, ритм і синтаксичну побудову. Таке зіставлення перекладацьких стратегій свідчить про те, що тексти Л. Керрола відкриті до множинності інтерпретацій, і кожен перекладач фактично створює власну версію твору.

Вплив творчості Льюїса Керрола є багаторівневим: від дитячої літератури до філософії, від мовознавства до сучасних культурних практик. Його твори залишаються живими завдяки відкритості до нових інтерпретацій, адже кожне покоління читачів знаходить у них відображення власних інтелектуальних і

духовних пошуків. Як слушно зазначає Р. Ойтінен (*Translating for Children*, 2000), *“Аліса Л. Керрола — це не лише казка, а нескінченне дзеркало людської уяви, у якому ми бачимо самих себе”*.

Отже, художній стиль Льюїса Керрола вирізняється унікальним поєднанням логіки та абсурду, інтелектуальної гри та дитячої уяви, що створює неповторний світ, у якому звичні правила реальності піддаються переосмисленню. Його твори – це не просто казки для дітей, а складні філософсько-лінгвістичні системи, побудовані на грі зі значеннями, парадоксами, каламбурами й мовними експериментами. Саме через ці особливості письменник зумів показати, що мова може не лише відображати дійсність, а й формувати альтернативну, фантастичну реальність.

Мовна гра у його творах має глибоке смислове навантаження: вона розкриває межі логічного мислення, демонструє двозначність слова та іронізує над спробами надавати словам однозначне тлумачення. Це робить творчість Л. Керрола надзвичайно цінною для лінгвістичних і перекладознавчих досліджень, адже відтворення таких ігрових прийомів у перекладі вимагає не лише мовної, а й культурної креативності. Українські перекладачі (Г. Бушина, В. Панченко, В. Корнієнко) обирають різні стратегії – від еквівалентності до транскреації, що свідчить про багатоваріантність шляхів відтворення стилю Л. Керрола.

Поєднання логіки, парадоксу й фантастики в його творах створює особливий феномен “логіку сну”, де все можливе, а межа між реальним і вигаданим зникає. Завдяки цьому його тексти водночас розважають і змушують замислитися над природою мислення, мови та пізнання. Пародійність, яка пронизує як поетичні вставки, так і прозову тканину, стає способом критики вікторіанських суспільних і моральних норм, а також надання дитячій літературі нового інтелектуального виміру.

Отже, стиль Льюїса Керрола – це гармонійне поєднання поетичної фантазії, філософської глибини та мовного експерименту. Його твори відкрили новий етап у розвитку світової дитячої літератури, перетворивши її

на простір гри, думки й творчості. Для перекладача ж вони стають своєрідним викликом, адже лише той, хто здатен одночасно мислити логічно й грайливо, може передати чарівність, гумор і багатозначність оригіналу українською мовою.

2.2. Специфіка перекладу лексичних засобів.

Лексичні засоби є важливою складовою мовної системи художнього твору, оскільки саме вони забезпечують образність, емоційність і стилістичну виразність тексту. До лексичних засобів належать окремі слова, сталі вирази, фразеологізми, ідіоми, неологізми, оказіоналізми, а також власні назви, що мають художнє або символічне навантаження. Через добір та поєднання лексичних одиниць автор реалізує свій індивідуальний стиль, відображає національно-культурну специфіку мови та формує комунікативний ефект, спрямований на читача.

Переклад таких засобів становить одну з найскладніших проблем перекладознавства, оскільки лексика безпосередньо пов’язана з культурним контекстом, асоціативними полями та мовною картиною світу. Особливі труднощі виникають тоді, коли автор активно використовує гру слів, каламбури, семантичні зсуви, пародії чи інші мовні експерименти. У таких випадках перекладачеві доводиться не просто передавати значення, а й відтворювати естетичну функцію слова, його звукову та семантичну гру, яка є невіддільною частиною художнього ефекту.

У творчості Льюїса Керрола лексичні засоби відіграють ключову роль у побудові художнього світу. У творі *"Alice’s Adventures in Wonderland"* письменник створює особливу реальність, де мовна гра стає основним засобом вираження філософських ідей, абсурду та логічних парадоксів. Його тексти насичені вигаданими словами, паронімами, алогізмами, а також алюзіями на

дитячі вірші й англійські приказки. Завдяки цьому Л. Керрол формує унікальну мовну тканину, у якій поєднуються елементи дитячої гри, математичної точності та глибокої іронії.

Для перекладача це створює подвійне завдання – зберегти зміст і водночас передати мовну гру як естетичний феномен. Будь-яке слово у Л. Керрола несе не лише номінативне, а й емоційне, звукове й асоціативне навантаження.

Однією з головних проблем є багатозначність слів, яка часто використовується Л. Керролом як джерело гумору та мовної гри. У сцені з Герцогинею (*"and the moral of that is—'Be what you would seem to be"*) подвійне тлумачення прислів'я створює ефект логічного парадоксу. Для пересічного читача цей вислів має цілком моральний зміст – бути щирим, не вдавати із себе когось іншого, тобто *"будь тим, ким здаєшся"*. Проте з погляду логічної структури фраза втрачає смислову чіткість і перетворюється на своєрідну гру зі змістом: умовна структура вислову (*"what you would seem to be"*) породжує двозначність "*будь тим, ким здаєшся бути, якби ти справді була тим, ким здаєшся"*. Таким чином, автор не лише грається словами, а й іронізує над самою природою моралі, що у своїй надмірній логічності втрачає сенс. Подібна двоплановість, у якій моральне висловлювання перетворюється на граматично заплутаний парадокс, ускладнює завдання перекладача, адже українською мовою важко зберегти обидва значення: пряме й іронічно-пародійне.

Ще одним серйозним викликом для перекладача постає гра слів, яка часто базується на омонімії чи паронімії. У діалозі Аліси з Капелюшником використовується каламбур:

"Why is a raven like a writing-desk ?"

Питання навмисно позбавлене логічної відповіді, що створює парадоксальний ефект і водночас є сатирою на формальну логіку. Для перекладача відтворення такої гри неможливе буквально, тому часто застосовується компенсаційна стратегія – створення іншої мовної гри в межах

цільової культури. *«Чим ворона схожа на письмовий стіл?»* [Панченко] зберігає комічний тон і парадоксальність питання, проте точна звукова гра англійського оригіналу втрачається.

Неабиякої уваги заслуговує культурно-специфічна лексика, зокрема алюзії, реалії та власні імена. Наприклад, імена персонажів – *the Mock Turtle, the Gryphon, the Queen of Hearts* – містять алюзії на англійські дитячі пісні, приказки чи культурні стереотипи, як наприклад, ім'я *Mock Turtle* – алюзія на *"mock turtle soup"* (*«фальшивий суп із черепахи»*), популярну страву у вікторіанській Англії, яку готували не з черепахи, а з телячих частин, що імітували її м'ясо. [CD]

Проте сам образ персонажа також пародіює сентиментальні шкільні пісеньки, які наспівували у дитячих навчальних закладах. Зокрема, у його пісні *"Beautiful Soup"* (*Смачний суп»*) є пряма пародія на відому дитячу колискову *"Star of the Evening, Beautiful Star"* (Джеймса М. Сайєра). У зазначеному прикладі Л. Керрол замінює урочисту «зорю вечірню» на банальний «суп» – це типова його іронічна мовна гра.

The Gryphon (Грифон) – істота з геральдичних і міфологічних джерел, але в контексті *"Alice's Adventures in Wonderland"* він також відсилає до традиції шкільних персонажів і казкових тварин із дитячих пісень і римівок, де тварини часто виступали моралізаторами.

Його мовлення і поведінка імітують виховну «британську» манеру, що є пародією на повчальні діалоги з дитячої літератури XIX століття (наприклад, серія *"Goody Two Shoes"*).

The Queen of Hearts (Червона Королева) – пряма алюзія на англійську дитячу римівку *"The Queen of Hearts"*, уперше опубліковану в 1782 році в збірці *The European Magazine*.

У тій римівці розповідається:

"The Queen of Hearts, she made some tarts,
All on a summer's day;
The Knave of Hearts, he stole those tarts,

And took them clean away." [The European Magazine 1782]

У Л. Керрола цей мотив перетворено на сцену суду над Валетом, який вкрав тістечка – пряма пародія на дитячу пісеньку, але подана у гротескному судовому стилі. Слід зауважити, що перекладач досить часто мусить обирати між збереженням англійських реалій (для автентичності) і адаптацією до українського контексту (для зрозумілості читачеві).

Крім того, особливу складність для перекладача становить поєднання дитячої простоти з логічною глибиною, яке є характерною рисою стилю Л. Керрола. На рівні пересічного читача його твори сприймаються як казки, але за цією формою прихована складна система логічних і філософських смислів. Перекладач повинен зберегти легкість дитячого сприйняття, не спрощуючи водночас інтелектуального підтексту, як наприклад, у сцені, де Аліса намагається визначити свою особистість (*"Who in the world am I?"*), Л. Керрол поєднує дитячу наївність з глибоким екзистенційним запитанням, цей баланс є особливо вразливим під час перекладу, оскільки будь-яке відхилення може змінити тональність твору.

Переклад лексичних засобів у творах Л. Керрола вимагає не лише філологічної точності, а й високого рівня творчої адаптації. Через значне використання неологізмів, каламбурів, алюзій і культурно маркованих елементів перекладач опиняється перед необхідністю балансувати між буквальністю та естетичною функцією тексту. Саме тому при перекладі творів Л. Керрола застосовуються різні стратегії перекодування лексичних одиниць, спрямовані на збереження змісту та художньої виразності.

Для передачі каламбурів і мовної гри перекладачі найчастіше вдаються до компенсації або створення нової гри слів у межах українського контексту. Так, у сцені з Фальшивою Черепахою використано семантичну трансформацію та фонетико-семантичну компенсацію («уроки – строки»), що дає можливість зберегти і смислову, і комічну функцію оригіналу. Слово "*lessons*" (*«уроки»*) навмисно співзвучне зі словом *"lessen"* (*«зменшувати»*). Ця гра передає ідею скорочення навчального часу: *"That's the reason they're*

called lessons, because they lessen from day to day.” // *«Саме тому вони й називалися строки, бо вони щодня скорочувалися.»* [Бушина], що передає як зміст, так і дотепність оригіналу. Інший приклад – *“Turtle soup”* (*«Черепаховий суп»*), який може тлумачитися і як *«суп із черепахи»*, і як *«суп черепахи»*; у перекладах це збережено завдяки двозначності вислову, що дозволяє утримати комічний ефект.

Власні назви у Л. Керрола також становлять перекладацьку проблему, адже вони часто несуть додаткове значення або натяк на характер персонажа. Стратегія перекладу коливається між транскрипцією (збереження звучання) та адаптацією (передача смислу). Наприклад, ім’я *“March Hare”* може бути перекладене як *«Шалений Заєць»*, *«Солоний Заєць»* або *«Березневий Заєць»*. Перший варіант підкреслює ексцентричність героя, другий та третій зберігає лаконічність і відтінок англійського колориту. Так як слово «солоний» у перекладі не означає, що заєць справді солоний на смак, а є калькою з англійського виразу, що означає "безумний" чи "схиблений". Обидва перекладацькі рішення є виправданими з точки зору функціональної адекватності, оскільки зберігають ключові характеристики персонажу.

Ще однією перекладацькою стратегією є креативна адаптація культурно-специфічних реалій. Наприклад, фраза *“tea-party”*, яка у британській культурі є алюзією на традиційне післяобіднє чаювання, у перекладі передається як *«чаювання»*. Такий вибір робить текст ближчим для українського читача, не втрачаючи при цьому культурного підтексту. Водночас у деяких перекладах спостерігається збереження оригінального виразу (*«чайна вечірка»*), що забезпечує більшу автентичність, але може здатися чужорідним у дитячому тексті. Зауважимо, що рішення перекладача визначається не лише лінгвістичними, а й прагматичними чинниками – цільовою аудиторією, жанровими особливостями та культурною прийнятністю.

Переклад лексичних особливостей у творах Л. Керрола передбачає поєднання творчого і раціонального підходів, де перекладач виступає не лише посередником між двома мовами, а й співавтором, який відтворює ігрову

логіку й поетичну фантазію автора. Збереження смислу, гри та естетичної функції тексту є ключовою умовою адекватності перекладу, що забезпечує гармонійне сприйняття Керролового світу українським читачем.

У перекладацькій практиці творів Льюїса Керрола, зокрема *"Alice's Adventures in Wonderland"*, особливе значення має здатність перекладача зберегти гру мови, експресивність та характер мовлення персонажів. Це завдання ускладнюється через високу концентрацію неологізмів, мовних ігор, нестандартних граматичних форм та ритмічних експериментів, властивих авторському стилю Л. Керрола.

*"**Curiouser** and **curiouser**!"* [Carroll 1998, c. 15]

*«Все **дивасніше** й **дивасніше**!»* [Корнієнко 2010, с. 20]

*«Все **більш дивніше** і **більш дивніше»*** [Бушина]

В оригіналі автор вживає граматично не правильну форму прикметника *curiouser*, утворену від слова *curious*, яке у звичайному вжитку не має порівняльного ступеня з суфіксом *-er*. Така форма підкреслює дитячу безпосередність і емоційність мовлення Аліси, передаючи її щире здивування перед подіями у Дивокраї.

Обидва перекладачі застосовують стратегію компенсації й частково креативної адаптації, намагаючись зберегти експресивність вислову, хоч і не відтворюють граматичну помилку буквально. В. Корнієнко обирає слово *«дивасніше»*, що має яскраве позитивно-емоційне забарвлення, наближене до естетики дитячого сприйняття. У варіанті Г. Бушиної використано *«дивніше»*, яке звучить природніше в українській мові, але дещо більш нейтрально за емоційним відтінком. Обидва переклади зберігають ритмічність повтору, однак В. Корнієнко досягає вищого рівня стилістичної гри, наближаючись до оригінальної експресії.

Перекладач мусить балансувати між буквальністю відтворення і естетичною функцією тексту. Надмірна точність може зруйнувати поетичний ефект чи мовну гру, тоді як надмірна свобода призводить до втрати авторського стилю. Ефективний переклад творів Л. Керрола передбачає тонке

відчуття мови, здатність до словотворчої гри та розуміння художньої логіки оригіналу.

Переклад лексичних засобів у творах Льюїса Керрола є складним і багаторівневим процесом, який вимагає від перекладача не лише високого рівня мовної компетентності, а й креативного мислення, художнього смаку та глибокого розуміння ідіостилю автора. Лексика у прозі Л. Керрола – це не просто засіб номінації, а повноцінний інструмент творення художнього світу, який поєднує елементи гри, парадоксу, логічного експерименту й поетичної образності.

Основні труднощі перекладу полягають у відтворенні неологізмів, оказіоналізмів, каламбурів, алюзій та культурно маркованих одиниць, що мають унікальне звучання й семантику. Збереження цих особливостей у перекладі потребує балансу між точністю змісту та естетичною функцією тексту. Перекладач повинен не лише передати інформаційне навантаження слова, а й відтворити його звукову гру, експресивність, іронічність чи поетичність, тобто його естетичну природу.

Так, у випадку з висловом *“Curiouser and curiouser!”* В. Корнієнко та Г. Бушина вдалися до компенсації й частково креативної адаптації, створивши вирази *«дивасніше»* та *«дивніше»*, які не відтворюють граматичну аномалію дослівно, але компенсують її експресивністю та дитячою інтонаційністю. У сцені з грою слів *lessons – lessen* використано семантичну трансформацію та фонетико-семантичну компенсацію (*«уроки – строки»*), що дозволяє зберегти і смислову, і комічну функцію оригіналу. Передача культурно маркованих реалій на кшталт *Mock Turtle, Queen of Hearts* чи *tea-party* демонструє застосування креативної адаптації й вибіркового використання транскрипції або семантичної передачі залежно від того, яке рішення найточніше відтворює художній ефект.

Як показало дослідження перекладів В. Корнієнка та Г. Бушиної, саме поєднання компенсаційних, трансформаційних та креативно-адаптаційних стратегій забезпечує успішне відтворення лексичних засобів у творах Л.

Керрола. Створення авторських неологізмів (*«дивасніше»*), адаптація гри слів (*«уроки – строки»*), а також культурне пристосування реалій (*«чаювання»*) свідчать про здатність перекладачів діяти як співтворців оригіналу. У цьому контексті адекватність перекладу визначається не буквальністю, а функціональною еквівалентністю – здатністю викликати у читача ті самі емоції, асоціації та естетичні враження, які відчував реципієнт англійського тексту.

Отже, специфіка перекладу лексичних засобів у творах Л. Керрола полягає у поєднанні раціонального та інтуїтивного підходів, в яких кожне рішення перекладача перетворюється на акт інтерпретації та співтворчості. Завдання перекладача – не лише передати зміст, а й зберегти ігрову логіку, поетичну фантазію та філософську глибину Керролового мовного світу. Саме вдале поєднання цих аспектів забезпечує адекватність і художню цілісність перекладу, роблячи твори Л. Керрола зрозумілими, естетично привабливими й живими для українського читача.

Ефективними стратегіями для перекладу художніх творів Л. Керрола виявилися компенсація, трансформація, функціональна еквівалентність, креативна адаптація й, у певних випадках, калькування зі зміною структурного або стилістичного рівня. Саме компенсація дозволяє створити нову мовну гру там, де буквальний переклад є неможливим; трансформація забезпечує адаптацію складних граматичних, словотворчих або ритмічних структур; функціональна еквівалентність допомагає зберегти естетичний ефект оригіналу; креативна адаптація дає змогу відтворити культурно марковані реалії так, щоб вони залишалися зрозумілими цільовому читачеві; калькування, своєю чергою, ефективне лише там, де структура оригіналу не порушує природності української мови.

Збереження поетичної фантазії автора забезпечується завдяки застосуванню цілого комплексу прийомів: створенню авторських неологізмів, заміщенню гри слів новими каламбурами, підбору семантично та стилістично наближених фразеологізмів, відтворенню ритмічних і звукових повторів,

збереженню логіки парадоксів і абсурду, а також адаптації алюзій і культурних натяків. Саме ці прийоми дозволяють передати відчуття гри, легкості, динаміки та інтелектуального гумору, що є визначальними ознаками керролівського стилю.

2.3 Специфіка перекладу стилістичних засобів

Стилістичні засоби відіграють важливу роль у формуванні художнього світу творів Л. Керрола. Його мова вирізняється надзвичайною образністю, музикальністю та глибиною підтексту, де кожен елемент від епітета до алюзії сприяє створенню особливої атмосфери гри, дива й іронії. Саме через систему стилістичних прийомів автор формує власну художню реальність, у якій поєднуються логіка й абсурд, серйозність і жарт, дитяче сприйняття й філософська рефлексія.

Гумор, гра слів, пародія та звукова експресія є невід'ємними складовими стилю Л. Керрола. Вони забезпечують не лише естетичне задоволення читача, але й виконують когнітивну функцію – змушують замислитися над природою мови, мислення та реальності. Наприклад, у сценах діалогів між Алісою та іншими персонажами часто використовується іронічна гра зі значеннями слів, що створює ефект одночасної комічності та філософської глибини.

Переклад стилістичних засобів у творах Л. Керрола вимагає творчого підходу, оскільки буквальне відтворення текстових фрагментів часто призводить до втрати гумору чи поетичності. Саме тому перекладач мусить балансувати між точністю та виразністю, між відтворенням сенсу і збереженням авторського художнього ефекту.

Метафорика у творчості Льюїса Керрола становить одну з найхарактерніших ознак його стилю. Вона поєднує у собі елементи казковості, логічного парадоксу та іронічного переосмислення звичних понять. Метафори

в його творах нерідко мають подвійне призначення: з одного боку, вони створюють фантастичний колорит, а з іншого виявляють філософське осмислення реальності.

У перекладах українською мовою метафорика Л. Керрола вимагає особливої уваги, оскільки її буквальне відтворення не завжди передає семантичний і стилістичний ефект. В. Панченко переважно тяжіє до збереження первинного образу через буквальний переклад. Наприклад, вислів "*ALICE was beginning to get very tired of sitting by her sister on the bank, and of having nothing to do."* [Carroll 1998, с. 1] передано як *«Алісі це вже набридло — сидіти отак із сестрою на березі й нічогісінько не робити.»* [Панченко], де збережено спокійний, спостережливий ритм оригіналу, що передає нудьгу як метафору передчуття змін. При перекладі використано буквальну передачу із пріоритетом збереження первинного образу та ритму оригіналу. Це дозволяє відтворити зміст і стилістичну атмосферу, водночас частково обмежуючи експресивну ігрову природу метафори.

В. Корнієнко натомість частіше вдається до функціональної заміни або адаптації, намагаючись відтворити не лише зміст, а й емоційний відтінок вислову. Так, у перекладі епізоду з Гусеницею, коли вона промовляє: *"Who are you?"* [Carroll 1998, с. 61] і цей повторюваний запит перетворюється на метафору ідентичності, перекладач посилює психологічний аспект діалогу, створюючи більш драматичний ефект, ніж у Л.Керрола.

Переклад метафор і порівнянь у творах Л. Керрола потребує балансу між точністю змісту та збереженням ігрового, казкового тону. Буквальний переклад зберігає структуру, але ризикує втратити емоційний підтекст; натомість адаптація чи функціональний аналог дозволяють передати стильову своєрідність, навіть якщо для цього доводиться змінювати образну площину. Найефективнішою стратегією у перекладі метафор Л. Керрола є творче поєднання обох підходів, що забезпечує адекватне відтворення як змістового, так і естетичного рівня тексту.

Епітети та повтори у творчості Льюїса Керрола виконують структурно-смислову функцію. Вони є засобами створення емоційної виразності, комічного ефекту та становлять основу його художнього стилю. Л. Керрол використовує прості епітети, які надають мові його персонажів життя та безпосередності, наближаючи її до усного мовлення дітей. Наприклад, у репліках Аліси повтори типу *"**Oh dear ! Oh dear** ! I shall be too late !"* чи *"That 's very **curious** ! But everything's **curious** to-day."* [Carroll 1998, с. 2] відображають не стільки логічний, скільки емоційний стан героїні, передаючи її спонтанність і здивування перед незвичним світом.

У перекладах українською ці стилістичні засоби потребують особливої уваги, адже саме через них передається ритмомелодика оригінального тексту. В. Корнієнко тяжіє до збереження звукової та синтаксичної структури повторів, прагнучи відтворити інтонаційний ритм мовлення героїні. Так, фраза *"**Oh dear**! **Oh dear**! I shall be too late!"* у його перекладі подана як *"**Ой лишенько**, **лишенько**, як я забарився!"*, що зберігає подвійну вигукну конструкцію та ритмічну повторюваність, передаючи комічне збудження персонажа. Завдяки цій стратегії досягається ефект усного емоційного мовлення, який є ключовим для дитячого сприйняття тексту.

Крім того, в цьому випадку можна було використати помірну адаптацію з урахуванням українських мовних норм і мелодики. Наприклад, перекласти цей уривок *"**Ой лишенько**! Я ж спізнюся!"*, що є більш природним для сучасного українського вжитку, однак частково нівелює повтор, а отже зменшує ефект наголошеної тривожності, властивий оригіналові. Такий переклад демонструє дилему між збереженням автентичного ритму та забезпеченням природності мовлення у перекладі.

Епітети у текстах Л. Керрола мають комічно-парадоксальний характер. Наприклад, у вислові *"a **mad** tea-party"* [Carroll 1998, с. 95] прикметник *mad* водночас позначає абсурдність ситуації та грає на іронічному підтексті.

*«**Божевільне** чаювання»* [Корнієнко 2010, с. 66; Панченко]

*«Чаювання **божевільних**»* [Бушина]

Ці варіанти точно передають алогічність Керролового світу та відображають настрій дитячої казки. Переклади демонструють, що передача епітетів вимагає збереження семантичної багатошаровості, яка властива оригінальному твору.

Важливим аспектом перекладу епітетів і повторів є передача звукової організації тексту. У Л. Керрола звукоповтори, рими й алітерації створюють особливу мелодійність, яка підтримує атмосферу гри та казковості. Наприклад, у репліці Білого Кролика “ ***Oh dear ! Oh dear !*** *I shall be too late !*” [Carroll 1998, с. 2] ритм і повтори передають його панічний стан і водночас створюють комічний ефект.

*«**Ой лишенько, лишенько**, як я забарився!»* [Корнієнко 2010, с. 12]

*«**Ой лишенько, ой лишенько**! Я спізнюся!»* [Бушина]

У перекладах повтор виконує функцію інтонаційного посилення, зберігаючи емоційність і динаміку оригіналу. Обидва перекладачі застосовують прийом звукової компенсації, відтворюючи повтори вигуків, вони не лише зберігають експресію персонажа, а й передають темп його мовлення. При цьому В. Корнієнко тяжіє до більш природного ритму української мови, тоді як В. Бушина зберігає експресивну надмірність оригіналу, що підсилює комічність сцени.

Фонетичні засоби – алітерація, асонанс, рима та звукова гра відіграють надзвичайно важливу роль у створенні музикальності та ритмомелодики текстів Льюїса Керрола. Для його стилю характерна глибока звукова організація мовлення, що формує не лише естетичний ефект, а й виконує смислотворчу функцію. Завдяки повтору звуків, римуванню та грі фонем Л. Керрол створює у своїх творах відчуття ритмічної гармонії, яка підсилює комічність, казковість і фантазійність оповіді.

Основні труднощі перекладу звукових засобів полягають у тому, що алітераційні й римовані ефекти тісно пов’язані з фонетичною системою оригінальної мови. Звукова структура англійської мови з її короткими голосними та частими приголосними сполуками суттєво відрізняється від

української мови, в якій домінує милозвучність і рівновага голосних і приголосних звуків. Саме тому перекладач має обирати між збереженням рими та збереженням змісту, а часто створювати нову звукову композицію, яка передаватиме той самий естетичний ефект.

Іронія є однією з важливих складових художнього стилю Льюїса Керрола, що визначає особливу атмосферу його текстів і водночас створює інтелектуальну напругу між змістом і формою. У творі *"Alice's Adventures in Wonderland"* іронія постає не лише як засіб гумористичного ефекту, а й як інструмент філософського осмислення абсурдності світу, гри логіки та мовних структур. Вона реалізується через парадокси, невідповідність між висловом і його значенням, а також через навмисне спотворення звичних мовних конструкцій.

Типовими формами іронічних конструкцій у творчості Л. Керрола є мовна гра, логічні абсурди та комічна невідповідність між ситуацією і висловом. Наприклад, діалоги Аліси з Чеширським Котом або Капелюшником побудовані на порушенні логічних зв'язків між репліками: персонажі говорять цілком серйозно про нісенітниці, що створює ефект когнітивного дисонансу. Цей ефект є центральним для гумору письменника, який базується на грі між дитячою безпосередністю і дорослою логікою.

Для перекладача передача іронії становить значну складність, оскільки вона тісно пов'язана із мовною грою та культурними конотаціями. Основними стратегіями, які використовують перекладачі при передачі іронії, є компенсація, модуляція та контекстуальна заміна.

Компенсація дозволяє відтворити іронічний ефект у іншій частині тексту, якщо його неможливо передати буквально. Модуляція передбачає зміну способу вираження при збереженні загального змісту та тональності. Контекстуальна заміна полягає у доборі еквівалентів, що відповідають прагматичному ефекту вислову, навіть якщо формально вони відрізняються від оригіналу.

Наприклад, у сцені чаювання з Капелюшником, де Аліса чує фразу *“Why is **a raven** like a **writing-desk** ?”* [Carroll 1998, с. 97] перекладачі по-різному інтерпретують гру слів і абсурдність запитання. Валентин Корнієнко передає її як

*«Чим **крук** схожий на **капшук**?»* [Корнієнко 2010, с. 67]

Зберігається загадковість та логічну безглуздість вислову.

*«Чим **ворона** схожа на **письмовий стіл**?”»* [Панченко]

Лексична нейтральність компенсується інтонаційною іронією контексту. В обох випадках відтворюється семантична парадоксальність, яка є суттю Керролової гри.

Іншим прикладом є репліки Чеширського Кота, зокрема: *“We’re all **mad** here.”* [Carroll 1998, с. 90]

*«У нас у всіх **не всі вдома**.»* [Корнієнко 2010, с. 63]

Зберігає легкий комічний тон і створює відчуття мовної гри.

*«Усі ми тут **божевільні**»* [Панченко]

Передає більш м’яку, розмовну інтонацію, наближену до дитячого мовлення. Обидва варіанти адекватно відтворюють іронічну суть вислову, хоча й різняться стилістичним забарвленням.

Алюзії та культурні натяки є невід’ємним компонентом художнього стилю Льюїса Керрола, що формують глибинний інтертекстуальний рівень його творів. У *"Alice’s Adventures in Wonderland"* вони виконують не лише декоративну, а й смислотворчу функцію, створюючи комічний або сатиричний ефект через пародію на добре відомі англійські вірші, шкільні пісеньки, прислів’я чи дитячі римівки. Л. Керрол, використовуючи алюзії, одночасно грається з культурними кодами своєї епохи та піддає їх іронічному переосмисленню.

Одним із найхарактерніших прикладів є пародії на популярні вірші Вікторіанської доби, добре знайомі англійським дітям. Так, вірш *“How doth the little crocodile”* [Carroll 1998, с. 20] є іронічною переробкою моралізаторського вірша Ісаака Уоттса *“How doth the little busy bee”*, у якому

працьовитість бджоли перетворюється на хижість крокодила. Така алюзія створює гумористичний контраст між очікуваним і реальним змістом, висміюючи надмірну дидактичність дитячої літератури XIX століття.

Для перекладача передача таких алюзій є надзвичайно складним завданням, оскільки вони грунтуються на культурних знаннях, які не завжди мають прямі відповідники в українському контексті. У цьому випадку виникає проблема культурної адаптації, тобто необхідності зробити алюзію зрозумілою для цільового читача, не втрачаючи при цьому авторського задуму.

У процесі перекладу алюзій у творі *"Alice's Adventures in Wonderland"* перекладачі застосовують різні стратегії, залежно від характеру культурних відсилань та їхньої функції в тексті. Найчастіше використовується пояснювальний переклад, коли зберігається оригінальний культурний контекст, але додається уточнення або примітка для кращого розуміння читачем (наприклад, алюзія на англійську дитячу римівку *"The Queen of Hearts"* може супроводжуватися поясненням). Інша стратегія – адаптація, що передбачає заміну алюзії на подібну за емоційним ефектом або культурним змістом реалію, зрозумілу українському читачеві. У випадках, коли передати алюзію без втрати смислу неможливо, перекладач вдається до заміни, створюючи новий образ, який зберігає функціональне навантаження й комічно-естетичний ефект оригіналу [Волченко О., Нікішина В., 2015].

У перекладі В. Корнієнка вірш *"How doth the little crocodile"* [Carroll 1998, с. 20] передано як *«Хороший крокодилонько качається в піску»*, де перекладач зберігає і пародійний ритм, і іронічне ставлення до моралізаторства, водночас не вдаючись до буквального пояснення джерела алюзії. В. Панченко у своєму варіанті робить наголос на звуковій грі та гуморі, зберігаючи емоційний ефект, але пом'якшуючи культурну віддаленість оригіналу. Обидва підходи демонструють різні аспекти перекладацької адаптації, В. Корнієнко орієнтується на змістовну еквівалентність, В. Панченко тяжіє до стилістичної природності для українського читача.

Ще одним прикладом мовної гри з алюзійним підтекстом є алюзія на англійські приказки у сценах із Капелюшником, коли персонажі вживають вислови, що мають подвійне або абсурдне значення. Наприклад, фраза *“I see what I eat”* перетворюється на каламбур із *“I eat what I see”* [Carroll 1998, с. 98], що відсилає до гри з прислів’ями. В українських перекладах це передано за допомогою компенсації *«Я бачу те, що їм»* // *«Я їм те, що бачу»*, де збережено гумористичний ефект завдяки ритмічній і синтаксичній симетрії.

Відтворення алюзій і культурних натяків у перекладах творів Льюїса Керрола вимагає поєднання філологічної обізнаності, креативного мислення та відчуття культурного балансу. Перекладач виступає своєрідним посередником між двома культурними системами, який має зберегти і смислову глибину, і естетичну багатошаровість тексту. Саме завдяки ретельному добору перекладацьких стратегій українські переклади письменника зберігають не лише змістову точність, а й тонку іронічну чарівність його стилю.

Одним із центральних питань перекладу художніх текстів, особливо таких, що характеризуються мовною грою та стилістичною багатошаровістю, є досягнення балансу між формою та змістом. У творчості Льюїса Керрола цей аспект набуває особливого значення, адже його твори поєднують логічну точність із поетичною вигадливістю, математичну ясність із лінгвістичною химерністю. Для перекладача завдання полягає не лише в тому, щоб передати семантичний зміст висловлювань, а й у тому, щоб зберегти унікальний стиль автора – гру слів, ритм, іронію та звукову організацію тексту.

У багатьох випадках перекладач змушений надавати пріоритет художній функції над буквальною точністю, щоб зберегти комічність, гру або музикальність тексту. Точність полягає не в передачі окремих значень, а у відтворенні естетичного ефекту – тієї самої «мовної музики», яка є сутністю поетичного мислення Л. Керрола.

Стилістична рівновага у перекладі таких текстів досягається через компенсацію – втрату одного елементу (наприклад, конкретної алюзії)

перекладач компенсує підсиленням іншого (інтонаційності, рими, гри звуків). Наприклад, коли буквальне відтворення каламбуру є неможливим, перекладач може створити нову гру слів у іншому місці тексту для того, щоб відновити загальну атмосферу гри та парадоксу.

Баланс між формою і змістом у перекладі Л. Керрола – це не механічна рівновага, а динамічний процес пошуку еквівалентності на різних рівнях тексту: семантичному, фонетичному, стилістичному. Збереження лише змісту без форми призводить до втрати художньої цілісності, тоді як надмірне зосередження на формі може спотворити смислову глибину.

Таким чином, стилістичні засоби у творчості Льюїса Керрола є фундаментальними для формування його художнього світу та світоглядної концепції. Мова письменника поєднує у собі логічну структуру й поетичну химерність, інтелектуальну гру та дитячу безпосередність. Саме тому переклад його творів потребує не лише лінгвістичної майстерності, а й творчого підходу, який дозволяє відтворити багатовимірність оригінального тексту.

Дослідження показало, що метафори, епітети, повтори, фонетичні прийоми, іронія та алюзії у Л. Керрола функціонують як взаємопов’язана система, яка формує цілісний художній стиль. Передача цих елементів у перекладі потребує балансу між змістовою точністю та естетичною відповідністю. Перекладачеві доводиться постійно обирати між збереженням буквального сенсу і відтворенням емоційного, ігрового або комічного ефекту, який часто є важливим для розуміння авторського задуму.

На прикладі українських перекладів, здійснених Валентином Корнієнком та Володимиром Панченком простежується різноманітність стратегій: від буквальної точності до адаптації та компенсації. Кожен із перекладачів прагне відтворити не лише зміст, а й неповторну інтонацію, ритм і мовну гру Л. Керрола, завдяки чому його твори залишаються живими й органічними для українського читача.

Важливою закономірністю є те, що стилістичні засоби у Л. Керрола часто виконують подвійну функцію: вони не лише прикрашають текст, а й беруть участь у створенні філософського підтексту. Іронія, гра слів, алюзії та звукові повтори не просто розважають, вони спонукають до роздумів над природою мови, межами логіки та реальності. Саме тому перекладач повинен відтворювати не лише зовнішню форму, а й внутрішню логіку гри, що лежить в основі Керролового стилю.

Отже, специфіка перекладу стилістичних засобів у творах Льюїса Керрола полягає у необхідності збереження художньої рівноваги між формою та змістом, звуком і смислом, іронією та філософічністю. Оптимальним шляхом досягнення адекватності є творче поєднання стратегій – еквівалентності, компенсації, функціональної заміни та адаптації. Лише за умови такого підходу переклад може передати не лише змістову насиченість, а й естетичну унікальність творів автора, зберігаючи чарівність, гру й інтелектуальний гумор його неповторного стилю.

2.4. Специфіка перекладу комунікативних засобів

Комунікативні засоби відіграють важливу роль у структурі художнього тексту Льюїса Керрола, визначаючи особливості мовної поведінки персонажів, інтонаційний малюнок твору та його емоційно-стилістичне забарвлення. Саме через діалоги, мовні акти, звертання й інтонаційні структури автор розкриває характери героїв, створює динаміку оповіді та відтворює неповторну атмосферу абсурду й гри, що є властивою його художньому світу. У творі *"Alice's Adventures in Wonderland"* комунікативна взаємодія персонажів побудована на порушенні звичних норм спілкування – логічних, граматичних чи етикетних, що надає тексту комічності та філософської глибини водночас.

Для перекладача передача цих комунікативних засобів становить складне завдання, оскільки необхідно не лише відтворити зміст висловлювань, але й зберегти індивідуальні мовні особливості кожного персонажу, інтонаційні відтінки, гру ритму та підтекст. Зокрема, мова Аліси поєднує дитячу щирість із прагненням до логічного мислення, тоді як репліки Капелюшника чи Чеширського Кота позначені іронічністю, парадоксальністю та філософською глибиною.

Відтворення комунікативної динаміки у перекладі є важливою умовою збереження авторського стилю Льюїса Керрола. Адекватний переклад має передавати не лише інформаційний рівень спілкування, а й інтонаційно-прагматичний – той, що формує атмосферу діалогу, визначає взаємини між персонажами та забезпечує цілісне сприйняття художнього світу твору.

Діалог у творах Льюїса Керрола є не лише формою комунікації між персонажами, а й ключовим художнім засобом створення комічного ефекту, філософського підтексту та логічної гри. Автор навмисно порушує традиційні норми спілкування – його герої сперечаються про значення слів, реагують нелогічно або буквально тлумачать метафори. Такий прийом формує атмосферу абсурду й водночас підкреслює мовну гнучкість англійської мови.

Для перекладача це створює значні труднощі, оскільки потрібно не лише передати зміст реплік, а й зберегти інтонаційно-прагматичну динаміку, тобто своєрідність мовної поведінки персонажів.

*“**Oh dear**! **Oh dear**! I shall be too late!”* [Carroll 1998, с. 2]

*«**Ой лишенько**, **лишенько**, як я забарився!»* [Корнієнко 2010, с. 12]

*«**Ой лишенько**, **ой лишенько**! Я спізнюся!»* [Бушина]

У цьому фрагменті обидва перекладачі зберігають експресивність вигуків, використовують сучаснішу форму (*«Ой лишенько!»*), що надає репліці природності для українського читача.

Інший приклад – діалоги з Капелюшником, які побудовані на порушенні логіки:

*“Why is **a raven** like **a writing-desk**?”* [Carroll 1998, с. 97]

*«Чим **крук** схожий на **капшук**?»* [Корнієнко 2010, с. 67]

*«Чим **ворона** схожа на **письмовий стіл**?»* [Панченко]

Ця загадка не має відповіді, тому її комічний ефект полягає в абсурдності самої постановки. Перекладачі передають гру логіки через збереження структури питання, але різняться у виборі лексеми: *"ворона"* у В. Панченко звучить нейтрально, тоді як *"крук"* у Корнієнка додає готичного відтінку, зберігаючи таємничість.

Мовлення Чеширського Кота вирізняється іронією й філософічністю.

*"We're all **mad** here. I'm **mad**. You're **mad**."* [Carroll 1998, с. 90]

*«У нас у всіх **не всі вдома**. У мене **не всі вдома**. У тебе **не всі вдома**.»* [Корнієнко 2010, с. 63]

*«Ми всі тут **божевільні**. Я **божевільний**, та й ти теж **божевільна**.»* [Бушина]

Г. Бушина дотримується буквальної стратегії, передаючи пряме значення *"mad"*, тоді як В. Корнієнко застосовує стилістичне пом'якшення (*"не всі вдома"*), що ближче до розмовного українського вжитку. Такий вибір допомагає зберегти комунікативну природність і гумор ситуації.

Мовленнєві акти у творах Льюїса Керрола відіграють важливу роль у формуванні комічного, іронічного та філософського підтексту. Автор часто використовує репліки персонажів не лише як засіб комунікації, а як елемент гри, що поєднує логічні суперечності, приховану іронію та прагматичні парадокси. Згідно з класифікацією Дж. Сірла [Університет Саарланд, електр. ресурс], висловлювання у діалогах Л. Керрола можна віднести до різних типів ілокутивних актів – асертивів, директивів, комісивів, експресивів та декларативів, проте їхня функція часто порушує звичні комунікативні норми.

Для перекладача надзвичайно важливо зберегти ілокутивну силу висловлення, адже від неї залежить не лише зміст, а й гумористичний чи іронічний ефект фрази. Наприклад:

*"**Would you tell me**, please, which way I ought to go from here?"* [Carroll 1998, с. 89]

*«**Скажіть**, будь ласка, Мурчику, куди мені звідси йти?»* [Панченко]

*«Будь ласка, **чи не скажете** ви мені, якою дорогою можна вийти звідси?»* [Бушина]

Репліка Аліси є ввічливим проханням, однак у контексті відповіді Чеширського Кота *"That depends a good deal on where you want to get to,"* зникає практичний зміст і з'являється філософська двозначність. Бушина обирає більш формальний стиль, передаючи чемність через конструкцію *«чи не скажете»*, тоді як В. Панченко використовує природніше розмовне *«Скажіть»*, що відповідає інтонації дитячого мовлення.

Важливим є й збереження прагматичної конотації в іронічних відповідях. Наприклад:

*"Then **it doesn't matter which way you walk**,"* [Carroll 1998, c.89]

*«Тоді **все одно, куди йти**, »* [Панченко]

*«Тоді **не має значення, якою дорогою ти підеш**,»* [Бушина]

У цьому випадку ілокутивна сила висловлення полягає в абсурдній логіці: якщо мета не визначена, будь-який шлях є правильним. Обидва перекладачі зберігають прагматичну функцію – іронічне переосмислення звичної логічної послідовності. Проте, В.Панченко вдається до більш розмовної побудови, наближаючи тональність до природного дитячого діалогу.

Наступний приклад демонструє використання непрямого мовленнєвого акту:

*"**Take some more** tea," the March Hare said to Alice, very earnestly.*

*"I've had nothing yet," Alice replied in an offended tone, "so **I can't take more.**"* [Carroll 1998, c. 106]

*«— Чому **ти не п'єш більше чаю**? — звернувся Солоний Заєць до Аліси дуже серйозно.*

*— Я ще зовсім не пила, — відповіла Аліса ображеним голосом, — тому **я не можу пити більше.**»* [Бушина]

*«— **Більше не хочеш** чаю? — звернувся до Аліси Солоний Заєць.*

— Я ще зовсім не пила, — відповіла ображено Аліса.» [Панченко]

*«— Чому **ти не п'єш більше чаю**? — цілком серйозно мовив Шалений Заєць.*

*— Більше? — образилася Аліса. — **Я ще взагалі його не пила!**»* [Корнієнко 2010, с. 73]

У зазначеному прикладі гумор побудований на розбіжності між прямим і непрямим значенням фрази. В англійському тексті вираз *take some more* сприймається як звичне запрошення долучитися до чаювання, однак Аліса буквально інтерпретує "*more*" – *«ще»*, що створює комічний ефект. Г. Бушина вдало передає цю прагматичну колізію через контраст логічного й граматичного значення слова *«більше»*, зберігаючи семантичну гру оригіналу.

У процесі перекладу мовленнєвих актів перекладачеві доводиться балансувати між адекватністю змісту й природністю інтонації. Надмірна буквальність може зруйнувати комічний ефект, тоді як надмірна адаптація – втратити авторську іронію. Саме тому стратегія перекладача має враховувати як прагматичний контекст, так і індивідуальні мовленнєві характеристики персонажів. Тому була використана стратегія еквівалентності з адаптацією прагматичного контексту. Перекладач передає комічний ефект, що виникає з різниці між буквальним і непрямим значенням фрази, зберігаючи інтонацію й мовленнєві особливості персонажів, а не лише дослівний переклад слів.

Однією з найпомітніших особливостей мовлення персонажів у творах Льюїса Керрола є використання дискурсивних маркерів – таких як вставні слова, частки, вигуки, повтори, звертання, риторичні запитання. Вони виконують не лише синтаксичну, а й комунікативно-стилістичну функцію: створюють ефект живої розмови, передають інтонаційну динаміку, а також характеризують персонажів. Саме через них проявляється «мовна поведінка» героїв, де логіка поєднується з абсурдом, а дитяча наївність – із філософським підтекстом.

Для перекладача збереження таких елементів є складним завданням, адже вони часто залежать від інтонації, культурного контексту та специфіки

англійського дискурсу. У перекладі необхідно передати не лише зміст, а й комунікативний ритм – те, що визначає «музику» діалогу.

Наприклад, у сцені чаювання з Капелюшником і Шаленим Зайцем повтори та вигуки створюють ефект безглуздої, але живої суперечки:

*"Have some **wine**," the March Hare said in an encouraging tone.*

*Alice looked all round the table, but there was nothing on it but tea. " I don 't see **any wine**," she remarked.*

*"There isn 't **any**," said the March Hare.*

"Then it wasn 't very civil of you to offer it," said Alice angrily. [Carroll 1998, c.96]

*«— Випий **вина**, — запропонував Солоний Заєць заохочуючим голосом.*

Аліса оглянула стіл, але там не було нічого, крім чаю.

*— Я не бачу **вина**, — зауважила дівчинка.*

— Його й немає, — погодився Солоний Заєць.

— Тоді не дуже чемно з вашого боку пропонувати його, — сердито сказала Аліса.» [Бушина]

*«— Випий **вина**, — весело запропонував Солоний Заєць.*

крім чаю.

*— Щось я не бачу **його**, — зауважила вона.*

*— А **його** тут і немає, — відповів Солоний Заєць.*

— Навіщо ж пропонувати? Хіба це ввічливо? — розсердилась Аліса.» [Панченко]

*«— Скуштуй **вина**, — люб'язно запропонував Шалений Заєць.*

Аліса кинула оком по столу, але, крім чаю, нічого не побачила.

*— Не бачу тут **ніякого вина**, — сказала Аліса.*

*— А **ніякого** й нема, — знизав плечима Шалений Заєць.*

— Тоді не вельми гречно мені його пропонувати! — сердито мовила Аліса.» [Корнієнко 2010, с. 67]

У цьому діалозі повтори (*«вина» – «вина»*, *«ніякого» – «ніякого»*) і короткі репліки створюють ритм вербальної гри. Перекладачі зберігають дискурсивну

структуру: В. Корнієнко дотримується синтаксичної симетрії, тоді як В. Панченко посилює природність мовлення та його переклад звучить більш розмовно, відтворюючи комунікативну природність сцени.

Особливо показовими є повтори у мовленні Аліси, які підкреслюють її емоційність і спроби раціоналізувати абсурдну ситуацію.

"It's the stupidest tea-party I ever was at ***in all my life*** *!"* [Carroll 1998, с. 111]

*«— **Зроду** мені не доводилося чаювати в товаристві таких дурнів!»* [Бушина]

*«— **Ніколи ще не** чаювала з такими дурнями!»* [Панченко]

*«— **Скільки живу**, дурнішої компанії не бачила!»* [Корнієнко 2010, с.75]

Повтор структури *the…est… in all my life* створює експресивний ефект гіперболи. В перекладах цей повтор передано через синтаксичну інверсію й лексичне підсилення (*«скільки живу»*, *«зроду», «ніколи ще не»*), що зберігає емоційність і темперамент мовлення Аліси.

Іншою формою дискурсивної виразності є звертання й вставні конструкції, які у Л. Керрола часто використовуються для створення комічного ритму.

*"**Well !** I've often seen a cat without a grin," thought Alice ; " but a grin without a cat ! It' s the most curious thing I ever saw in all my life !"* [Carroll 1998, с. 94]

*«**Чи ба**, мені часто доводилося бачити котів без усмішки, — подумала Аліса, — але усмішку без кота! Нічого дивовижнішого я ще зроду не бачила!»* [Бушина]

*«**Отакої!** — подумала Аліса. — Бачила я котів без усмішок, але — усмішку без кота! Такої дивовижі мені ще ніколи не траплялося!»* [Панченко]

*«**Гай-гай!** — подумала Аліса. — Котів без усмішки я, звичайно, зустрічала, але усмішку без кота!... Це найбільша дивовижа в моєму житті!* [Корнієнко 2010, с.64]

Вигуки *«Well!»* і вставні репліки в оригіналі створюють відчуття безпосередності дитячого мовлення. Перекладачі застосовують стратегії

еквівалентні, адаптації та компенсації. Г. Бушина перекладає більш стримано (*«Чи ба»*), тоді як В. Панченко та В. Корнієнко вживають емоційне *«Гай-гай!»* та *«Отакої!»*, яке ближче до живої української інтонації. У результаті передається не лише смислова, а й комунікативна динаміка репліки.

Повтори й вигуки у Л. Керрола часто виконують і когезійну функцію – вони поєднують фрази, зберігаючи плавність переходів у діалозі. Для українського перекладача це означає необхідність відтворити «музичність» тексту, не порушуючи ритмічну гармонію. Саме тому в перекладах *"Alice's Adventures in Wonderland"* часто спостерігаємо використання часток (*«же», «таки», «от», «авжеж»*), які замінюють англійські *well, oh, really, you know* тощо, і створюють природний ефект живого спілкування.

Мовна гра є одним із провідних засобів створення комічного ефекту в творах Льюїса Керрола, зокрема в *"Alice's Adventures in Wonderland"*. Вона виявляється у двозначності висловів, грі слів, фонетичних і морфологічних перетвореннях, неправильному тлумаченні звичних фразеологізмів, а також у грі з граматичними формами. Л. Керрол створює цілісну комунікативну систему, у якій порушення мовних норм стає засобом вираження гумору, абсурду та філософського підтексту.

Для перекладача відтворення мовної гри – одне з найскладніших завдань, адже потрібно зберегти як смислову двозначність, так і комунікативний ефект, що вона створює у діалозі. Часто гра слів у Л. Керрола побудована на омонімії, паронімії чи співзвуччі, яке не має прямого відповідника в українській мові. У таких випадках перекладач змушений застосовувати компенсаційні стратегії – створювати нову мовну гру, зберігаючи загальний ефект комізму.

1. Гра слів на основі омонімії

Один із найвідоміших прикладів – епізод, де Аліса розмовляє з Гусінню про зміну розміру.

*"**Who are you** ?" said the Caterpillar. This was not an encouraging opening for a conversation. Alice replied, rather shyly, " **I—I hardly know, sir, just at***

present—at least I know who I was when I got up this morning, but I think I must have been changed several times since then.*"* [Carroll 1998, c.60]

В цьому прикладі автор грає з омонімічним значенням слова *change «змінюватися»* у буквальному й філософському сенсах.

*«— **Ти... хто така**?*

Для розмови такий початок не дуже підходив, отож Аліса розгублено відповіла:

*— **Я... я не знаю, сер, хто я... принаймні зараз... Ні, я знаю, ким я прокинулася вранці, але ж відтоді я кілька разів мінялася**!»* [Панченко]

*«— **Хто ти така?** — поцікавилася Гусениця. Такий початок не заохочував до продовження розмови. Аліса відповіла досять невпевнено:*

*— **Я... я вже й сама не знаю, пані, саме зараз... у всякому разі, я знаю, хто я була, коли прокинулася сьогодні вранці, але з того часу я вже кілька разів мінялася**.»* [Бушина]

*«— **Ти хто?***

Що й казати, не вельми підбадьорливий початок розмови!

*—**Я?.. Я, пані, й сама вже не знаю… — ледь зніяковіла Аліса. — Знаю хіба, ким була сьогодні зранку, але відтоді я, по-моєму, кілька разів мінялася**.»* [Корнієнко 2010, с. 46]

У цьому випадку перекладачі передають гру через збереження двозначності дієслова змінилася, яке може означати і фізичне, і психологічне перетворення. Хоча український переклад не має тієї самої полісемії, компенсатором виступає контекст – зміна розміру тіла Аліси внаслідок чарівного гриба.

2. Гра з паронімією і фонетичною подібністю

Л. Керрол часто створює комічні непорозуміння через схожість звучання слів. Відомий приклад із розмови про навчальні предмети, які персонажі вимовляють із помилками, створюючи каламбури:

*"**Reeling** and **Writhing**, of course, to begin with," the Mock Turtle replied : "and then the different branches of **Arithmetic—Ambition**, **Distraction**, **Uglification**, and **Derision**."* [Carroll 1998, с. 143]

У цьому уривку автор підмінює реальні предмети (*Reading, Writing, Arithmetic*) на паронімічні вигадки (*Reeling, Writhing, Ambition, Distraction*), утворюючи комічну нісенітницю.

*«Спочатку, зрозуміло, **чіпати** й **кусати**, — пояснила Фальшива Черепаха, — а далі — чотирьох дій арифметики: **дограваннЯ**, **відмивання**, **милення** й **приноження**.»* [Панченко]

*«Перш за все, звичайно, я навчилася **чигати** й **кусати**, — відповіла Фальшива Черепаха. — Потім ішли чотири дії арифметики: **удавання**, **віджимання**, **втілення** і **вноження**.»* [Бушина]

*«Спершу, як і належить, вчили **чекати** й **пищати**, — відповів Казна-Що-Не-Черепаха. — Далі йшли чотири дії матиймачухи: **добивання**, **відбивання**, **вноження** і **обділення**.»* [Корнієнко 2010, с. 93]

У перекладах українські автори застосували різні стратегії відтворення гри слів – від часткової кальки до повної адаптації.

В. Панченко тяжіє до відтворення лексичної структури, добираючи слова з подібною звуковою ритмікою (*чіпати й кусати, дограваннЯ, відмивання, милення, приноження*). Її варіант зберігає логічну паралель до оригіналу, але гумор має радше звукову, ніж смислову основу.

Г. Бушина застосовує стратегію семантичної адаптації, добираючи дієслова з комічно-побутовими відтінками *(удавання, віджимання, втілення і вноження)*. Її переклад звучить природно для українського читача, хоча частково втрачає внутрішню гру між "справжніми" і "підробними" предметами навчання.

В. Корнієнко використовує творчу компенсацію, поєднуючи фонетичний жарт із власною авторською грою (*чекати й пищати, добивання, відбивання, вноження і обділення)*. Завдяки введенню вигаданого терміна «матиймачуха» він створює ефект мовного безглуздя, наближений до керролівського стилю.

Цей варіант вважається одним із найвдаліших з точки зору відтворення іронічної атмосфери оригіналу.

Загалом аналіз показує, що жоден переклад не може повністю передати багаторівневу гру слів Л. Керрола, адже англійський каламбур ґрунтується на фонетичних збігах, не завжди відтворюваних в іншій мовній системі. Водночас усі перекладачі демонструють високу ступінь креативної адаптації, намагаючись зберегти не лише комічний ефект, а й дух мовного експерименту, характерний для тексту Л. Керрола.

3. Семантична гра через неправильне тлумачення

Мовна гра у Л. Керрола часто виникає через буквальне розуміння метафоричних виразів, що створює ситуацію комічного непорозуміння.

"We called him ***Tortoise*** *because he* ***taught us****," said the Mock Turtle angrily;* [Carroll 1998, c. 142]

«Ми прозивали її ***Спрутом****, бо вона* ***ходила з прутом****, — пояснила сердито Фальшива Черепаха.»* [Панченко]

«Ми називали її ***Премудрим Піскарем****, бо вона* ***була мудрою і вчила нас****, — сердито відповіла Фальшива Черепаха.»* [Бушина]

«— Чому ***Чепешапка****, коли вона — Черепаха? — спитала Аліса.*

—Як то чому? Бо вона ***завжди ходила у шапці****, — розсердився Казна-Що-Не-Черепаха.»* [Корнієнко 2010, с. 92]

У наведеному епізоді мовна гра ґрунтується на співзвучності слів *Tortoise* і *taught us*, що створює комічний ефект через буквальне тлумачення метафоричного вислову. В українських перекладах цей каламбур відтворюється різними способами. В. Панченко застосовує фонетичну заміну ("*Спрут – прут*"), зберігаючи звукову гру й абсурдність ситуації. Н. Бушина обирає смислову адаптацію, перекладаючи як "*Премудрий Піскар*" – рішення, що підкреслює іронічний підтекст, проте втрачає звукову аналогію. Натомість В. Корнієнко використовує творчу трансформацію ("*Чепешапка – шапка*"), створюючи новий образ, який органічно звучить українською мовою та зберігає ігрову логіку оригіналу. Таким чином, кожен із перекладачів

демонструє власну стратегію передачі каламбуру – від буквальної гри звуків до креативного переосмислення, що забезпечує комічний ефект і стилістичну природність тексту.

Аналіз цього епізоду (“*We called him Tortoise because he taught us*”) показує, що українські перекладачі успішно знаходять різні способи відтворення семантичної гри через неправильне тлумачення, зберігаючи головне – характерну для Л. Керрола іронічну логіку та лінгвістичну химерність, які формують неповторний стиль його творів.

4. Філософська гра з логікою

Л. Керрол часто поєднує гру слів із логічними парадоксами, що створює глибший, інтелектуальний рівень комунікації.

*“ and the moral of that is—‘**Take care of the sense, and the sounds will take care of themselves.**’ ”* [Carroll 1998, с. 133]

*«А звідси — мораль: **чи ніс для табакерки, чи табакерка для носа!**»* [Панченко]

*«А мораль з цього така: **аби зміст, а форма буде**.»* [Бушина]

*«А звідси мораль: **хто глузду пильнувати звик, того не підведе язик.**»* [Корнієнко 2010, с. 87]

У цьому фрагменті Льюїс Керрол поєднує лінгвістичну гру з логічним парадоксом, утворюючи вислів, який одночасно звучить як мораль і як мовна софізма. Оригінальний вислів *“Take care of the sense, and the sounds will take care of themselves*” є прикладом псевдоприказки, де порушується звичний зв’язок між *«змістом»* і *«формою»*. На поверхневому рівні це виглядає як гра слів, але на глибшому – як іронічне зауваження щодо співвідношення логіки, значення й звучання мови.

Для перекладачів така конструкція становить подвійну труднощі: потрібно передати і філософський підтекст, і дотепну гру слів, не втрачаючи ритмічності та афористичності вислову.

В. Панченко пропонує переклад *«чи ніс для табакерки, чи табакерка для носа»*, який є повною трансформацією оригіналу. Вона вводить культурно

впізнавану українську фразеологічну модель, побудовану на антитезі, що передає логічну двозначність та іронію. Хоча зміст відходить від первинного сенсу, переклад зберігає гумористичну абсурдність та парадоксальність мислення, властиву Л. Керролу.

Г. Бушина обирає семантично близький переклад «аби зміст, а форма буде». У цьому варіанті збережено головну ідею є пріоритет сенсу над звучанням, тобто змісту над формою. Переклад є лаконічним і афористичним, що відповідає стилістиці оригіналу, проте втрачає комічний компонент, оскільки звучить радше як народне прислів'я, ніж як парадокс.

Володимир Корнієнко створює найближчу до оригіналу функціональну паралель *«хто глузду пильнувати звик, того не підведе язик»*. Тут реалізовано звукову гру через риму (*звик* - *язик*), а також семантичну відповідність між «сенсом» і «звуком». Переклад вдало передає іронічну логіку вислову, зберігаючи музикальність і філософський підтекст.

Порівняльний аналіз показує, що кожен перекладач по-різному акцентує на складових вислову: В. Панченко – на парадоксальності; Г. Бушина – на філософському змісті; В. Корнієнко – на звуковій і логічній грі.

Відтворення філософської гри з логікою у творах Л. Керрола потребує балансу між смисловою точністю та мовною креативністю. Українські переклади демонструють різні підходи – від культурної адаптації до формально-звукової компенсації, що підтверджує універсальність керролівського стилю і гнучкість української перекладацької школи у переданні таких багатошарових мовних структур.

5. Компенсація через створення нової гри

У деяких випадках пряма передача каламбуру неможлива, тому перекладач застосовує стратегію транскреації, створюючи власну мовну гру, змістово близьку до оригіналу. Наприклад, у віршованих вставках перекладачі часто замінюють англійські омоніми на українські рими або неологізми. Так, у творі *"Alice's Adventures in Wonderland"* українські переклади містять безліч

авторських новотворів. Такі рішення передають комунікативну функцію – створення звукової гри, навіть якщо точного смислового відповідника немає.

Таким чином, можна стверджувати, що комунікативні засоби у творах Льюїса Керрола є не лише структурним елементом художнього тексту, а й ключовим чинником формування його змістової, емоційної та філософської глибини. Через діалоги, мовленнєві акти, дискурсивні маркери та гру слів автор створює багатошаровий комунікативний простір, у якому поєднуються логічне та абсурдне, дитяче сприйняття й доросла рефлексія. Мовна гра виступає провідним інструментом вираження комічного й водночас слугує засобом філософського осмислення дійсності. Саме тому комунікативна взаємодія персонажів у *"Alice's Adventures in Wonderland*" виходить за межі звичайного діалогу, перетворюючись на засіб дослідження природи мови, мислення та пізнання.

Для перекладача передача цих особливостей становить винятково складне завдання. Необхідно не лише зберегти зміст і логічну структуру реплік, а й відтворити інтонаційну динаміку, гумор, іронію та прагматичну силу висловлювань. Важливим є передавання комунікативної інтонації кожного персонажа: щирої безпосередності Аліси, парадоксальної логіки Капелюшника, іронічної філософічності Чеширського Кота. Аналіз перекладів В. Панченко, Г. Бушиної та В. Корнієнка показав, що кожен із них обирає власну стратегію від буквального перекладу до творчої компенсації, прагнучи зберегти дух гри та мовну енергію оригіналу.

Отже, комунікативні засоби у творчості Льюїса Керрола виконують роль певного зв'язкового елементу між змістом і формою, між мовою та мисленням. Вони формують неповторний стиль автору, в якому гра стає способом пізнання, а мовна парадоксальність – джерелом естетичної насолоди. Успішний переклад таких текстів потребує не лише мовної майстерності, а й глибокого розуміння комунікативних механізмів, які лежать в основі керролівського художнього світу.

ВИСНОВКИ

У магістерській кваліфікаційній роботі було досліджено лінгвальні особливості перекладу твору Льюїса Керрола *"Alice's Adventures in Wonderland"* українською мовою та визначено ключові стратегії перекладу, що забезпечують адекватне відтворення мовної гри, стилістичних засобів, культурних реалій та ідіостилю автора. Проведене дослідження надало змогу встановити, що переклад творів Л. Керрола становить особливу складність у межах художнього дискурсу, оскільки він поєднує елементи абсурду, гри слів, парадоксу, ритмічних структур, неологізмів і багаторівневих смислових конструкцій.

У першому розділі було систематизовано лінгвальні особливості художнього тексту та визначено їх значення у процесі перекладу. На основі положень І. М. Кочан, І. І. Коломієць, О. Д. Пономаріва, О. О. Селіванової та інших дослідників було з'ясовано, що лексичні, граматичні, стилістичні, семантичні та комунікативні засоби формують цілісність художнього дискурсу та відтворюють індивідуальність авторського стилю. Їх збереження в перекладі є необхідною умовою для адекватності відтворення художнього світу оригіналу.

У другому розділі було проаналізовано специфіку творчості Льюїса Керрола та окреслено ключові чинники, що ускладнюють переклад його твору українською мовою. Дослідження показало, що мовна гра є концептуальною домінантою стилю Л. Керрола, а її відтворення потребує не буквального перекладу, а інтерпретаційної гнучкості, творчого мислення та застосування комплексних перекладацьких стратегій. Аналіз перекладацьких рішень засвідчив, що українські перекладачі (зокрема М. Лукаш, В. Корнієнко, В. Панченко, Н. Бушина) використовують різні способи передачі неологізмів, каламбурів, абсурдних висловів і ритмічних структур, комбінуючи стратегії еквівалентності, компенсації, трансформації та транскреації.

Зауважимо, що найефективнішими перекладацькими стратегіями при роботі з текстами Льюїса Керрола є: еквівалентність – для передачі функціонального та комунікативного ефекту мовної гри, гумору, діалогічності; компенсація – для відтворення втрачених елементів гри слів в інших частинах тексту; трансформація – для передачі абсурдності, алюзій, парадоксальних конструкцій, ритмізованих фрагментів; транскреація – як найпродуктивніший прийом у перекладі неологізмів та нісенітницьких структур, що дозволяє створювати аналогічний за емоційним та художнім ефектом текст; часткове калькування – лише у випадках, коли воно сприяє збереженню специфічної образності та не спотворює смислової або стилістичної функції вислову.

Дослідження підтвердило, що збереження поетичної фантазії, ігрової природи та інтелектуально-комічного характеру твору Л. Керрола можливе переважно завдяки: творчому словотвору (створенню власних неологізмів українською); стилістичній адаптації ритму та інтонації; відтворенню алогізму та абсурдної логіки діалогів; використанню українських фразеологічних ресурсів для передачі гумору; добору комунікативних засобів, що забезпечують природність мовлення персонажів.

У результаті наукової розвідки було доведено, що адекватний переклад *"Alice's Adventures in Wonderland"* українською мовою передбачає поєднання точності та творчості, раціонального та інтерпретаційного підходів. Перекладач у цьому контексті виступає не лише мовним посередником, а й співтворцем, відповідальним за відтворення атмосфери нонсенсу, казковості та інтелектуальної гри, які є ключовими рисами твору.

Практична цінність дослідження полягає у можливості застосування його результатів у викладанні курсів перекладознавства, стилістики, дитячої літератури, а також у підготовці методичних матеріалів для студентів-філологів і практикуючих перекладачів. Напрацьовані дослідження можуть слугувати основою для подальших теоретичних та прикладних розвідок у

сфері перекладу мовної гри, неологізмів, гумористичного дискурсу та дитячої літератури.

Серед порівняних українських перекладів твору *"Alice's Adventures in Wonderland"* найуспішнішим, на нашу думку, є переклад В. Корнієнка. Його версія вирізняється збереженням ігрової природи тексту, тонким відчуттям авторського гумору, а також умінням відтворити внутрішню логіку абсурду, притаманну Керролу. Перекладач майстерно передає ритм, фонетику оригіналу, створює органічні українські неологізми та вдало компенсує ті елементи мовної гри, які не мають прямих відповідників українською мовою. Завдяки цьому художній образ, стиль і динаміка твору зберігаються максимально повно, що дозволяє вважати переклад В. Корнієнка найбільш наближеним до авторського задуму та найбільш вдалим у контексті досліджуваних перекладацьких рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпечний І. Теорія літератури. Київ: Смолоскип, 2009. 388 с.
2. Богуславська Л.А. Відтворення мовної гри Л. Керролла в англо-українських перекладах: когнітивний аспект. Харків: ХНУ, 2017. С. 246.
3. Волченко О.М., Нікішина В.В. Граматичні трансформації в англо-українському художньому перекладі. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. 2015. № 54. С. 252–254.
4. Гончаренко, Н. В., Гнатенко, О. І. Жанрово-стилістичні особливості перекладу художніх текстів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. № 43. С. 34-36.
5. Гурко О.В. Перекладацька еквівалентність і її роль у контексті перекладу на заняттях з англійської мови. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. № 18. С. 196-200.
6. Демиденко О.П., Козиряцька О.В. Деякі особливі відтворення мовної гри в українських перекладах англомовних ситкомів. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. 2018. № 4(72). С. 82-85.
7. (ЕСУ) Енциклопедія сучасної України: Лінгвістика тексту. URL: https://esu.com.ua/article-55503 (Дата звернення 10.07.2025)
8. Єжижанська Т.С. Проблеми комунікації у художньому тексті. *Філологічні науки. Літературознавство*. № 13. 2012. С. 28-32.
9. Єфімов Л.П., Ясінецька О.А. Стилістика англійської мови і дискурсивний аналіз. Учбово-методичний посібник. Вінниця: Нова книга. 2004. С. 240.
10. Єщенко Т. Феномен художнього тексту: комунікативний, прагматичний і семантичний аспекти. Львів: ЛНМУ. 2021. С. 470.

11. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні: перекладознавчий аспект. Львів : Іноземна філологія, 1994. С. 286.

12. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при ЛНУ, 1989. С. 216 с.

13. Керролл Л. Аліса в Країні Див. Переклад: В.Панченко. 2007. URL: https://wysotsky.com/0011/1058-04.htm

14. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб., 2-е вид., переробл. і допов. К.: Знання. 2008. С. 214.

15. Коломієць І.І. (укладач). Навчально-методичний посібник для студентів-філологів закладів вищої освіти СТИЛІСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (Теоретичні основи стилістики. Художньо-виразові засоби мовлення) Умань. 2019. С. 240.

16. Комісарук А., Хаврель В., Харченко Н. Особливості перекладу мовної гри у художньому стилі. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2021. Вип. 33. С. 352-365.

17. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту: Навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. Вінниця: Нова книга, 2004. С. 272.

18. Куца О., Голик М. Шляхи перекладу гри слів як засобу репрезентації комічного. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. № 54. С. 213–220.

19. Ладоня К.Ю. Неологізми в українській мові: сутність, визначення, принципи класифікації та функціонування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 36. С. 38-40.

20. Лучук О. Діалогічна природа літератури. Вид-во: УКУ. Львів, 2004. С. 280.

21. Мацько Л.І. та ін. Стилістика української мови: Підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько; За ред. Л.І. Мацько. К.: Вища шк. 2003. С. 462.

22. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан. 2000. С. 248.

23. Пушик Н.В. Особливості перекладу художніх творів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2022. № 54. С. 208–211.

24. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник Полтава: Довкілля-К. 2008. С. 711.

25. Степанова І.С. Skopos Theory and Translation Equivalence Issues. *Вінницький національний технічний університет.* 2020. С. 2.

26. Токмань Г. Л. Екзистенціально-діалогічне прочитання художнього тексту. Ніжин : Лисенко М.М., 2016. С.333.

27. (УС) Університет Саарланд, Німеччина. 3.1.3 Searle's Classification of Speech Acts». URL: https://www.coli.uni-saarland.de/projects/milca/courses/dialogue/html/node66.html (Дата звернення 25.10.2025)

28. (УЛ) УкрЛіб. Льюїс Керрол, Біографія. URL: https://www.ukrlib.com.ua/bio-zl/printit.php?tid=5651 (Дата звернення 01.10.2025)

29. Шульжук Н. Особливості лінгвістичного аналізу художнього тексту як прагматично-комунікативної єдності. *Лінгвостилістичні студії*. 2019. Вип. 10. С. 195-203.

30. Carroll L. Alice's Adventures in Wonderland. Chicago, Illinois, 1998. p. 105.

31. Carroll L. Through the Looking-Glass. URL: https://www.gutenberg.org/files/12/12-h/12-h.htm

32. Cohen M. N. Lewis Carroll: a Biograph. Pan Macmillan, 2015. p. 608.

33. Cook G. Language Play, Language Learning (Oxford Applied Linguistics). Oxford: OUP,1999. p. 235.

34. Crystal D. Language Play. University of Chicago Press, 2001. p. 248

35. Dybiec-Gajer J., Oittinen R., Kodura M. Negotiating Translation and Transcreation of Children's Literature From Alice to the Moomins. 2020. p. 238.

36. Gardner M. The Annotated Alice and More Annotated Alice. New York/London: W. W. Norton & Company, 1960/1990. p. 360.

37. Giorgadze M. Linguistic Features of Pun, Its Typology and Classification. *European Scientific Journal, edition vol.2*. 2014. p. 271-275.

38. Hudson D. Lewis Carroll. Greenwood Press, 1972. p. 354.

39. (ITI) Institute of Translation and Interpreting. Transcreation explained. 2023 URL: https://www.iti.org.uk/resource/transcreation-explained.html (Дата звернення 28.07.2025)

40. Kaindl K. Transcreation as a Means of Distinction: The Use of Transcreation in the Translation Industry. *Springer International Publishing*, 2024. p.15-44.

41. Lathey G. Translating Children's Literature, 1st Edition. London: Routledge, 2015. p. 172.

42. Lewis M.W. Exploring Paradox: toward a more comprehensive guide. Academy of Management Review. 2000. Vol.25. № 4. p. 760-776.

43. Moqbel M. S. S. Logic of Nonsense and Pragmatics of Language Used in Lewis Carroll's Alice's Adventures in Wonderland. 2023. p. 825-835.

44. Newmark P. A Textbook Of Translation. 1988. p. 292.

45. Oittinen R. Translating FOR CHILDREN. New York: Garland, 2000. p. 222.

46. Susina J. The Place of Lewis Carroll in Children's Literature. London: Routledge, 2009. p. 248.

47. Susina J. Playing Around in Lewis Carroll's Alice Books. *American Journal of PLAY*. *Spring* 2010. p. 419-428.

48. The European Magazine. Volume 1. April 1782. The Hive. URL: https://en.wikisource.org/wiki/The_European_Magazine/Volume_1/April_1782/The_Hive (Дата звернення 15.08.2025)

СПИСОК ЛЕКСОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

49. (ВТС) Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, С. 1728.

50. (MW) Merriam-Webster dictionary. URL: https://www.merriam-webster. com/ (accessed: 14.07.2025)

51. (CD) Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/# (accessed: 28.09.2025)

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

52. Керролл Л. Аліса в Країні Див. Переклад: В.Корнієнко за редакцією І.Малковича. Київ: Вид-во «АБАБАГАЛАМАГА», видання дев'яте. 2010. С. 124.

53. Керролл Л. Аліса в Країні чудес. Переклад: Г.Бушина. 1960. URL: https://wysotsky.com/0011/1058-01.htm

54. Керролл Л. Аліса у Задзеркаллі. Переклад: В.Корнієнко за редакцією І.Малковича. Київ: Вид-во «АБАБАГАЛАМАГА», видання дев'яте, 2010. С. 143.

SUMMARY

The diploma thesis examines the linguistic features of Lewis Carroll's *"Alice's Adventures in Wonderland"* and the challenges associated with their translation into Ukrainian. Special attention is paid to language play, neologisms, puns and elements of literary nonsense, which constitute the core of Carroll's stylistic identity and require creative translational solutions.

The aim of the research is to identify the most effective strategies for rendering these stylistic features in Ukrainian translations. The study outlines the theoretical foundations of literary translation, analyses the linguistic nature of Carroll's idiolect and compares several Ukrainian translations of the novel. The methodological framework includes analytical, descriptive, contextual, comparative and quantitative methods, which enable a comprehensive examination of both original and translated texts.

The research results demonstrate that successful translation of the novel demands not only linguistic competence, but also flexibility, creative thinking and cultural awareness. Among the analysed Ukrainian versions, the translation by V.Korniyenko is considered the most successful, as it best preserves the author's language play, humorous tone and inventive word formation, while maintaining the aesthetic and semantic integrity of the original.

The findings may be applied in academic teaching, translation practice and further academic research in the fields of literary translation, stylistics and children's literature.

Keywords: *literary translation, language play, neologisms, puns, nonsense, translation strategies.*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Шульга Дар'я Геннадіївна, студент/ка 2 курсу магістратури, форми навчання заочна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 «Філологія», освітньо-професійна програма переклад (англійський), адреса електронної пошти dashashulga1903@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему Лінгвальні особливості перекладу твору Льюїса Керрола "Alice in Wonderland" українською мовою відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата 26.11.2025 _____ Шульга Д.Г